

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ АПН УКРАЇНИ
04053, м. Київ, вул. Артема, 52-Д, т.481-38-72

УДК 37.091; 37.091.12; 37.091.2; 37.091.21

№ держреєстрації 0110U000042

Інв. № _____

Затверджую

В.о. директора Інституту
педагогіки НАПН України

Топузов О.М. _____

«_____» _____ 2012 р.

Звіт

про проведену науково-дослідну роботу з теми

**«ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ»**

(заключний за 2010-2012 рр.)

Керівник НДР,
головний науковий співробітник,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

Піддячий М.І.

Рукопис закінчено 13 грудня 2012 р.
Результати цієї роботи розглянуто вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України,
протокол № 12 від 22.12. 2012 р.

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР, гол. наук. спів., д. пед. н.	Піддячий М.І.
Завідуючий лабораторією, канд. псих. н.	Доротюк В.І.
Старший наук. співробітник, канд. пед. н.	Левченко Н.Г.
Наук. співробітник	Кохан О.В.
Наук. співробітник	Ассанов М.О.
Наук. співробітник	Коляновська М.С.
Наук. співробітник	Туташинський В.І.
Молодший наук. співробітник	Рогоза В.В.
Наук. співробітник	Чудакова В.П.

РЕФЕРАТ

Обсяг звіту становить 83 с., він складається з 9 розділів, списку публікацій за результатами дослідження, висновків і рекомендацій.

Об'єктом дослідження є навчально-виховний процес у старшій профільній загальноосвітній школі.

Предметом дослідження є педагогічні умови формування навчально-виховного середовища для розвитку особистості у профільних загальноосвітніх навчальних закладах.

Мета дослідження: виявити та дослідити педагогічні умови формування навчально-виховного середовища у профільній школі, обґрунтувати педагогічно доцільні моделі таких середовищ, розробити науково-методичний супровід їх впровадження.

Науково-дослідна робота співробітників лабораторії спрямувалась на теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку умов формування освітнього середовища профільної школи, що проводилась відповідно до тематичного плану Інституту педагогіки, програми дослідження, технічного завдання, індивідуальних планів співробітників. Поставлені дослідницькі завдання виконано вчасно, у повному обсязі й на належному науковому рівні. Здобуто такі **наукові результати:**

- **з'ясовано** закономірності визначення змісту освіти; шляхи модернізації профільного навчання на сучасному етапі; моделі і форми організації роботи профільних загальноосвітніх навчальних закладів; організаційні умови професійної орієнтації учнів; умови ефективного впровадження профорієнтаційної траєкторії (ЗНЗ-ВНЗ-робота);

- **виявлено** комплекс чинників і організаційно-педагогічних умов підвищення ефективності профільного навчання старшокласників;

- **визначено** критерії і рівні сформованості освітнього середовища профільної школи;

- **обґрунтовано** теоретичні та методологічні засади формування освітнього середовища профільної школи; вихідні положення побудови

профорієнтаційної роботи зі старшокласниками в умовах освітнього середовища профільної школи; методика використання глобальних інформаційних ресурсів для здійснення навчально-виховного процесу в профільній школі; методологічні засади створення підручників для старшої профільної школи; стратегію соціально-професійної орієнтації учнів; використання сучасних методів психодіагностики для профорієнтаційної роботи в профільній школі;

- **виокремлено** новий напрям у системі загальної середньої освіти – соціально-професійна орієнтація учнів; соціально-професійну орієнтацію учнів в умовах регіонального освітнього середовища;

- **розроблено** модель освітнього середовища профільної школи; методики впровадження експериментальної моделі освітнього середовища, визначення професійних намірів старшокласників профільної школи, визначення професійного напрямку та супровід професійної траєкторії учнів профільної школи, використання ІКТ в ЗНЗ, використання інтерактивних технологій у процесі формування в старшокласників базових понять з технологічного профілю; рекомендації з підвищення інформаційної компетентності та педагогічної майстерності вчителів; умови проведення експериментальної перевірки моделі формування готовності старшокласників до життя та праці в умовах профільного навчання та ефективності роботи інтернет-порталу для формування зовнішнього освітнього середовища профільних шкіл;

- **створено** комп'ютерний освітній портал для формування зовнішнього освітнього середовища профільних шкіл;

- **узагальнено** класифікацію та особливості використання електронних засобів навчання;

- **експериментально підтверджена** ефективність моделі освітнього середовища профільної школи.

Наукова новизна результатів НДР полягає в тому, що:

– **теоретично обґрунтовано** теоретичні і методологічні засади

формування освітнього середовища профільної школи; педагогічні умови ефективної організації профільної диференціації старшокласників; теоретичні засади соціально-професійної орієнтації учнів;

– **розроблено та експериментально апробовано:** рекомендації з комплектування профільних класів в умовах освітнього середовища профільної школи; психолого-педагогічний інструментарій добору учнів для допрофільної підготовки та профільного навчання; інтернет-портал для формування освітнього середовища профільної школи;

– **теоретично обґрунтовано та експериментально апробовано** методику використання глобальних інформаційних ресурсів для здійснення навчально-виховного процесу в профільних школах; методику групової профорієнтаційної діагностики учнів старшої школи з використанням онлайн-тестування; розроблено рекомендації щодо використання автоматизованих систем у роботі вчителя та психолога профільної школи для забезпечення процесу формування профільних класів та професійного самовизначення старшокласників;

– **систематизовано** базові поняття з технологічного профілю за видовими і родовими ознаками; обґрунтовано рівні сформованості базових понять з технологічного профілю; подальшого узагальнення та розвитку дістали психолого-педагогічні аспекти формування наукових понять з технологічного профілю;

– **науково обґрунтовано та експериментально апробовано** моделі освітнього середовища профільної школи та підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання за технологічним напрямом; педагогічні умови підвищення ефективності процесу орієнтації учнів на професійну діяльність в умовах профільного навчання за технологічним напрямом; з'ясовані і сформульовані критерії, показники і рівні профільно-технологічної підготовки старшокласників до професійної діяльності; подальшого розвитку набули форми, методи, технології формування готовності старшокласників до професійної діяльності в умовах

профільного навчання за технологічним напрямом та зміст діяльності профільного навчально-виховного закладу.

Ключові слова: профільний рівень, зміст, методи, форми навчання, навчальні досягнення, технології, освітні компоненти, діагностика, диференціювання, ринок праці, соціалізація, компетентності.

Очікувані результати дослідження: монографія «Формування освітнього середовища профільної школи», методичний посібник «Організаційно-педагогічні засади формування інформаційного простору профільної школи», статті з теми дослідження.

Практична значущість роботи: результати дослідження мають практико-орієнтовну форму, адресовані: керівникам, вчителям, методистам, авторам підручників, навчальних і методичних посібників ЗНЗ; студентам ВНЗ.

Ефективність – підвищення рівня продуктивності навчально-виховного процесу профільної школи, оптимізація навчально-виховного процесу відповідно вимогам підготовки школярів до профільного навчання та професійної діяльності в умовах ринку праці.

ЗМІСТ

Список виконавців	3
Реферат	4
Зміст	8
Перелік умовних позначень	9
Передмова.....	10
Вступ.....	11
Розділ 1. Теоретико-методичні засади формування готовності старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання	16
Розділ 2. Формування у старшокласників базових понять у процесі навчання за технологічним профілем	28
Розділ 3. Диференціація навчання в умовах інформаційного середовища профільної школи	33
Розділ 4. Моделі навчально-виховних середовищ профільної школи в умовах інформаційного суспільства	38
Розділ 5. Формування професійних намірів старшокласників профільної школи	44
Розділ 6. Педагогічні засади інформаційного освітнього середовища профільної школи	50
Розділ 7. Сучасні методи вивчення особистості старшокласників з метою профорієнтації в освітньому середовищі профільної школи.....	56
Розділ 8. Організаційно-педагогічні засади професійної орієнтації учнів в умовах допрофільної підготовки та профільного навчання.....	62
Розділ 9. Науково-методичне забезпечення формування готовності педагогів до діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи...	65
Висновки	69
Рекомендації	74
Публікації.....	75

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

НАПН – академія педагогічних наук

ЗНЗ – загальноосвітній навчальний заклад

НДТ – науково-дослідна тема

НДР – науково-дослідна робота

ІКТ – інформаційні та комунікативні технології

ІР – інформаційні ресурси

ІТ – інформаційні технології

АСУ – автоматизована система управління

АРМ – автоматизоване робоче місце

НМР – науково-методична робота

ПЕРЕДМОВА

Дослідження з теми «Формування профільного середовища профільної школи» тривало упродовж 2010-2012 рр. і є логічним продовженням робіт, виконаних лабораторією профільного навчання та профконсультацій у попередні роки, коли було розроблено теоретико-методичні засади особистісно орієнтоване навчання у профільній школі з використанням інформаційних технологій. Наукові розробки із зазначеної теми проводилися з урахуванням основних напрямів розвитку педагогічної і психологічної науки в Україні, положень Закону України „Про загальну середню освіту”, Концепції профільного навчання в старшій школі та інших нормативних документів, що стосуються загальної середньої освіти. Дослідження ґрунтувалося на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого і діяльнісного підходів.

ВСТУП

Сьогодення потребує побудови регіонального освітнього середовища профільної школи, спрямованого на виховання та розвиток відповідальної за свої дії особистості, здатної до саморозвитку, самоосвіти, самовиховання, навченої мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію й використовувати набуті знання, вміння і навички, навченої приймати адекватні рішення у вирішенні практичних завдань, змінюючи на краще життя. Разом з формуванням гармонійної особистості це дасть можливість розбудови держави, спроможної конкурувати в європейському та світовому просторі домінуючи у суспільних та соціально-економічних відносинах і маючи завдяки цьому стійку динаміку випереджального розвитку.

Процес виховання і навчання такої особистості забезпечується співпрацею науки і освітньої практики, побудовою освітньо-наукових і виховних систем. Знання, праця, логічна вмотивованість, рівень соціалізації, технології, сировина, управління діяльністю із врахуванням певних закономірностей зумовлюють випереджальний розвиток країн. Наприклад, вироблення обладнання і машин як продукту праці вимагає наявності сировини, значних людських і енергетичних ресурсів, здобування високого рівня освіти, пожиттєвого вдосконалення знань з метою випуску досконалішої технічної продукції, яка за рахунок новітніх технологій на світовому ринку наукоємної продукції країн великої сімки становить 79%.

Освітнє середовище профільної школи – система освітньо-виховних та культурно-освітніх заходів в умовах профільного навчання (врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів і створення умов для їх навчання відповідно до професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, структурі та організації навчально-виховного процесу), що складають основу інтелектуального, культурного, духовного, соціально-професійного та економічного розвитку особистості й суспільства.

Відповідно до потреб сьогодення освітнє середовище має сформувати в учнів рівень національної свідомості, достатньої життєвої компетентності,

соціального розвитку, необхідної комп'ютерної грамотності, уміння опрацьовувати інформацію, володіння іноземними мовами тощо. Створення ситуації, в якій особистість постійно розвиватиметься, зростатиме, дозріватиме вимагає: розробки основних універсальних компетентностей для українського суспільства, що потребує узгодження з цінностями і напрямками розвитку; розчленування компетентностей за категоріями узагальненості й конкретності, індивідуальності і колективності, базовості, важливості, пересічності тощо; практичної реалізації завдань довгострокової стратегії і переходу від предметно-орієнтованого до особистісно орієнтованого навчання; побудови ментальної навчально-виховної моделі на культурологічній основі.

На основі визначених перспектив розвитку зміст і організація навчально-виховного процесу в школі має базуватися на таких підходах: формування вихідних знань і результатів їх застосування; зосередження педагога на здібностях і психофізіологічних можливостях особистості; диференційований підхід у процесі розподілу навчального навантаження; передбачення прогнозованої гнучкості, ґрунтованої на різних типах і рівнях територіально-місцевої автономії у рамках загальноприйнятих принципів та стандартів якості; відкритість і доступність для суспільства; наступність у системі безперервної освіти; стимулюванні розвитку здібностей вищого порядку, набуття соціальних, психоемоційних, технологічних, практичних, моторних, художніх та інших умінь; зосередження педагога на прогресивно-виховному оцінюванні; домінування підходів, орієнтованих на активну участь учня, його співпрацю і взаємодію з педагогом; перевага комплексних підходів, які сприяють встановленню зв'язків між теорією та практикою, а також допомозі педагога у застосовуванні знань і вирішенні при цьому певних практико орієнтованих завдань; організація особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу.

Розробляючи зміст навчання для старшої школи слід ретельніше аналізувати міжнародні освітні моделі й системи, а при відборі окремих

складових, з метою навіть часткової трансформації в українське освітнє середовище, звертати увагу не лише на їх ефективність в міжнародному освітньому просторі, а й на тенденцію змін суспільних і соціально-економічних відносин. Через аналіз історично сформованих просвітницьких процесів необхідно трансформувати в майбутні навчально-виховні моделі і системи кращі здобутки української і світової педагогіки, переглянувши основні освітні складові з метою коригування на новій культурологічній базі. В умовах складного полікультурного простору такий підхід забезпечить поступ підростаючого покоління й країни до нового рівня духовного, суспільного та соціально-економічного розвитку. Рівень же задоволення потреб особистості й суспільства перебуває в прямій залежності від змісту освіти і динаміки навчальних досягнень учнів на певних вікових етапах.

Новітні засоби мають широко використовуватись у навчально-виховному та управлінському процесі. Нормою у сучасній профільній школі має бути використання мультимедійних засобів, робота з електронними навчально-методичними комплектами різної предметної спрямованості, використання автоматизованих систем управління освітніми закладами, створення та експлуатація автоматизованих робочих місць для спеціалістів освітньої сфери (методист, практичний психолог, соціолог тощо). Має бути забезпечений оперативний доступ суб'єктів сфери освіти до науково-методичної інформації, необхідною є системна трансляція інноваційного досвіду у інформаційному просторі.

Поле програмних продуктів дає можливість організувати навчання у школі з використанням комп'ютерного інформаційного середовища, що дозволяє поліпшити забезпечення навчального процесу. Інформаційне середовище (*Information environment*) - сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки і передачі інформації, а також політичні, економічні і культурні умови реалізації процесів інформатизації.

Розвиток інформаційного середовища докорінно змінює всі сфери життєдіяльності людини, створюючи особливі умови для реалізації нових

підходів та стратегій. Освітня галузь потребує постійного оновлення у відповідності до вимог часу. Паралельно з профілізацією школи, повинно бути сформоване інформаційне середовище з допомогою якого буде реалізовано навчання, виховання, професійна орієнтація та професійне самовизначення учнівської молоді. Профілізація вимагає осмисленого підходу та достатнього рівня готовності освітнього закладу.

Повноцінне використання ресурсу інформаційного середовища стане можливим завдяки реалізації програм з комп'ютеризації шкіл, створення єдиної комунікаційної мережі, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, щодо використання інформаційно-комунікативних технологій. Відповідний рівень матеріально-технічного та методичного забезпечення дозволить прогностично поглянути у майбуття, адже ефективне функціонування профільної школи – запорука кадрового добробуту країни. Формуючи систему профільної орієнтації на підґрунті інформаційного середовища ми зможемо подолати бар'єри між сільською та міською школою, відкрити дорогу у Європейський освітній простір.

Колективні монографія та методичний посібник підготовлено з урахуванням тенденцій сучасного розвитку педагогічної теорії і практики. У цьому виданні авторами викладено основні концептуальні положення, які витримали випробування часом і залишаються актуальними для сучасної системи загальної середньої освіти. Це насамперед ідея підготовки особистості до життя та активної трудової діяльності в умовах профільного освітнього середовища, зорієнтованого на потреби особистості, суспільства, регіону та держави; актуалізація потреби у професійному самопізнанні, самовихованні, саморозвитку, самоорганізації; вироблення гуманістичної життєвої та професійної позиції тощо.

Запропоновані в монографії та посібнику професійна орієнтація учнів в умовах профільного освітнього середовища дає змогу сформуванню не лише когнітивну складову психологічної сфери особистості, а й операційно-технологічну, мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову, що забезпечить їй

високий рівень самоорганізації і самоуправління в процесі життя та профільної діяльності.

Джерелом, яке забезпечує творчу активність майбутніх фахівців, є мотиви самоактуалізації особистості у сфері професійної діяльності. Механізмом виникнення таких мотивів є система соціально-професійних ціннісних орієнтацій особистості та їх педагогів і наставників, в якій домінують роль відіграють гуманістична спрямованість діяльності фахівця і його соціальна відповідальність.

Особливістю запропонованої моделі формування освітнього середовища профільної школи є її громадянська спрямованість, орієнтація на розвиток соціально значущих цінностей майбутніх фахівців — професійного обов'язку, готовності до колективної роботи, вміння приймати рішення та нести за їх відповідальність, професійного самовдосконалення впродовж життя.

РОЗДІЛ 1. ПІДТЕМА «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ»

Виконавець: (Піддячий М.І.)

Актуальність дослідження. Аналіз знань та сформованих умінь і навичок у старшокласників профільно-технологічного напрямку засвідчив недостатній рівень їхньої підготовленості до професійної діяльності в умовах профільного навчання. Більшість учнів не володіють достатньою інформацією про професії на ринку праці, є проблеми щодо роботи з психодіагностичними методиками. Значна їх кількість не мають уявлення про сучасні методики психологічного тестування, що застосовуються з метою вивчення емоційно-почуттєвих, інтелектуальних, особистісних якостей і цінностей людини.

Сучасний стан організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах базується на стереотипах, не завжди враховується особистісно орієнтована парадигма української освіти. Специфіка профільно-технологічної освіти в усіх сучасних інструктивно-нормативних і методичних документах подана без належного наукового обґрунтування. Немає чітко сформульованих завдань і кінцевої мети здійснення навчально-виховного процесу з технологічним напрямом у загальноосвітніх навчальних закладах.

Специфічною ознакою організації профільної підготовки старшокласників на заняттях технологічного напрямку є створення навчального середовища наближеного до професійного. Наукове обґрунтування шляхів зближення середовища профільного навчання і професійного середовища є важливим для розв'язання низки суперечностей між: соціальним замовленням якісної підготовки учнів, конкурентоспроможних на ринку праці, і недостатнім рівнем їхньої реальної підготовки до професійної діяльності в умовах технологічного профілю; значним обсягом інформації в умовах швидкозмінних технологій і неадаптованістю навчального середовища шкіл технологічного профілю до інноваційних змін; розвитком інфраструктури

шкіл технологічного профілю і необхідністю розробки теоретико-методичних засад функціонування профільно-технологічної освіти старшокласників; впровадженням інтегративного підходу в особистісно зорієнтований навчально-виховний процес і необхідністю його врахування у профільній підготовці старшокласників до професійної діяльності; новими інформаційними технологіями для однієї із змістових ліній технологічної освіти і недостатністю використання таких технологій у профільній підготовці старшокласників до професійної діяльності.

Концептуальні положення дослідження. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання за технологічним напрямом включає взаємопов'язані і взаємообумовлені суб'єктно-діяльнісні, структурні та функціональні складові. Суб'єктно-діяльнісні складові такої підготовки зумовлені: закономірностями діяльності учня й педагога; мотиваційними чинниками неперервного учіння; рефлексією, розвитком, активністю учня; спілкуванням, взаємодією і співробітництвом між суб'єктами навчання; результатами підготовки. Структурні складові такої підготовки уособлюють: цілі, принципи, зміст, методи і форми підготовки до професійної діяльності; навчально-методичний комплекс дисциплін; способи контролю та корекції знань, умінь і навичок учнів; засоби педагогічної комунікації та засоби організації зворотних зв'язків у навчально-виховному середовищі. Функціональні складові включають: гностичну, проектувальну, інтегративну, конструктивну, комунікативну, корективно-регулятивну спрямованість підготовки суб'єкта учіння до майбутньої професійної діяльності.

Системний підхід до розробки концепції увиразнюється профорієнтацію старшокласників на пріоритетні технології регіонального ринку праці, з одного боку, і створенням методики профільно-технологічної підготовки до професійної діяльності, з другого боку.

Профорієнтація – це комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів впливу на особистість з метою оптимізації професійного

самовизначення на основі врахування її індивідуально-психологічних характеристик і потреб регіонального ринку праці в кадрах.

Теоретична модель профільно-технологічної підготовки учнів до професійної діяльності включає когнітивний (знанневий), операційно-технологічний (професійно-діяльнісний), мотиваційний (емоційний) компоненти, які виявляються в ході реалізації адаптивно-професійного, професійно-розвивального, професійно-продуктивного і професійно-дослідницького етапів профільного навчання.

Об'єкт дослідження: процес профільно-технологічної підготовки старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах.

Предмет дослідження: зміст, форми і методи профільно-технологічної підготовки старшокласників до професійної діяльності.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження обрано теоретичне обґрунтування, розробку та експериментальну перевірку ефективності профільно-технологічної підготовки старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів до професійної діяльності в умовах регіонального ринку праці.

Відповідно до мети виокремлені такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан профільної підготовки старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів до професійної діяльності і сформулювати методологічні основи модернізації профільно-технологічної освіти;

2. З'ясувати теоретичні засади створення моделі технологічної освіти, сприятливої для підготовки старшокласників до регіонального ринку праці;

3. Теоретично обґрунтувати модель орієнтації учнів на професійну діяльність з урахуванням пріоритетних напрямів регіонального ринку праці. Розробити модель підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання за технологічним напрямом;

4. Здійснити дослідно-експериментальну перевірку ефективності профільно-технологічної підготовки старшокласників до професійної

діяльності в умовах регіонального ринку праці;

5. Узагальнити результати дослідно-експериментальної роботи і забезпечити їх впровадження у мережі загальноосвітніх навчальних закладів технологічного профілю.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс методів дослідження:

- *теоретичні:* аналіз філософських, психолого-педагогічних теоретичних джерел; вивчення та узагальнення досвіду профільно-технологічної підготовки старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах; використання положень нормативних документів щодо профільно-технологічної підготовки старшокласників до професійної діяльності, синтез яких дає можливість систематизувати виокремлені теоретичні основи профільної підготовки старшокласників у регіональному середовищі, якою зумовлюється розвиток їхніх домінуючих здібностей;

- *емпіричні:* анкетування та соціологічні опитування педагогічних працівників і учнів загальноосвітніх шкіл та міжшкільних навчально-виробничих комбінатів; спостереження; експертна оцінка; експеримент; методи математичної статистики та комп'ютерної обробки експериментальних даних, які сприяли реалізації профорієнтації і методики профільно-технологічної підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах регіонального ринку праці;

- *експериментальні* (констатувальний і формувальний експерименти) виокремлено з метою апробації методики підготовки старшокласників до професійної діяльності за технологічним напрямом.

Структура дослідження. Загальним планом дослідження було передбачено виконання організаційно-аналітичного, теоретико-експериментального й узагальнювального етапів. Етапи ґрунтувалися на змісті профільно-технологічної підготовки, дидактичних принципах, компетентнісній парадигмі, особистісно орієнтованому, діяльнісному, системному підходах у навчанні. Експериментальний етап полягав у

проведенні дослідної роботи в умовах реального педагогічного процесу.

Загальна характеристика результатів дослідження. У дослідженні проаналізовано стан профільної підготовки старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів до професійної діяльності і сформульовано методологічні основи модернізації профільно-технологічної освіти. Проведеним теоретичним аналізом наукових джерел та освітньої практики з проблеми дослідження виявлено основні суперечності профільної підготовки старшокласників до професійної діяльності між: вимогами Державного стандарту щодо впровадження проектно-технологічного підходу у профільну підготовку старшокласників і відсутністю концептуального програмного і навчально-методичного забезпечення проектно-технологічної підготовки за основними типами професій: людина-людина, людина-природа, людина-техніка, людина-художній образ, людина-знакова система; соціальним замовленням щодо профілів підготовки старшокласників для місцевого ринку праці і недостатнім рівнем сформованості у них готовності до професійної діяльності; обсягом інформації в умовах швидкозмінних технологій і реальними організаційно-методичними умовами її опанування та використання; рівнем розвитку інфраструктури загальноосвітньої ланки і необхідністю індивідуалізації й активізації навчально-виховного процесу в умовах особистісно орієнтованої парадигми освіти.

Виявлено причини, що гальмують підготовку старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання за технологічним напрямом: а) невідповідність мотивів визначеній меті, низький загальний рівень мотивації навчання в основній і старшій школі; б) домінування не професійних, а утилітарних мотивів; в) незадовільна організація навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, обумовлена традиціями, інертністю; г) низький коефіцієнт задоволеності у процесі підготовки до професійної діяльності, негативне ставлення до майбутньої професії. Осмислення суперечностей дало змогу розробити та конкретизувати сутність, структуру та зміст ефективної підготовки, а також методичні основи,

які забезпечують проектно-технологічний підхід до профільної підготовки учнів.

Концептуальною основою дослідження проблеми профільно-технологічної підготовки старшокласників до професійної діяльності визначена свідома предметно-перетворювальна діяльність, якою забезпечується формування ключових компетентностей старшокласників необхідних для регіонального ринку праці: підприємницька і здоров'язберігаюча, загальнокультурна і громадянська, а також комунікативно-інформаційна і продуктивної творчої діяльності (проектувальна).

Профільна підготовка старшокласників до професійної діяльності за технологічним напрямом визначається як цілеспрямований, педагогічно доцільний процес профорієнтації, професійного самовизначення, допрофесійного і професійного розвитку в типах професій регіонального ринку праці на засадах проектно-технологічного підходу.

Профільна підготовка є також процесом визрівання домінуючих профілів здібностей старшокласників у педагогічно доцільних умовах, спрямованих на визнання пріоритетів особистісного розвитку, їхніх інтересів, мотивів, мети, схильностей, здібностей, запитів, потреб. Профільна підготовка, якою активізуються домінуючі профілі здібностей відповідно їм типу професій, забезпечує формування високого знаннєвого рівня й трансформацію його в площину практичного застосування та набуття на цій основі індивідуальних компетентностей (включаючи професійну – досконале оволодіння інструментарієм, засобами і продуктивними технологіями реалізації функціональних обов'язків) у процесі побудови власної життєвої траєкторії та траєкторії професійного становлення і зростання.

З'ясовано теоретичні засади створення профільно-технологічної освіти, спрямованої на підготовку старшокласників до регіонального ринку праці, що регламентується: цілями, які стоять перед педагогічною системою; змістом, який відповідає поставленим завданням; засобами діяльності; наявними

умовами (кадрове та матеріально-технічне забезпечення); рівнем підготовки старшокласників до суб'єкт-суб'єктної взаємодії тощо. Вона передбачає: використання у закладах системи загальної середньої освіти навчальних дисциплін, які розвивають домінуючі здібності старшокласників; використання особистісно орієнтованих технологій підготовки старшокласників в умовах регіонального середовища (проблемне навчання, модульне навчання тощо); поетапне формування у старшокласників готовності до професійної діяльності в умовах профільного навчання за технологічним напрямом; безперервний і цілеспрямований процес розвитку креативності старшокласників. Профільно-технологічна система теоретичних основ – це сукупність принципів профільної підготовки старшокласників в умовах регіонального середовища, якими зумовлюється розвиток їхніх домінуючих здібностей з урахуванням стану ринку праці. Теоретичних знань і інтелектуальних умінь, сформованих у профільній школі, навіть глибоких і системних за своїм змістом, недостатньо для ефективної підготовки старшокласників до професійної діяльності. Необхідною умовою є також вироблення умінь і навичок застосування здобутих знань у дослідницькій, навчально-виробничій і практичній діяльності, характерною ознакою якої є особистісна і соціальна її значущість. Особистісне значення профільно-технологічної підготовки підсилюється проектувальною діяльністю старшокласників з основ дизайну, а соціальне значення усвідомлюється в результаті виготовлення старшокласниками продукції з особистісно значущих профілів технологій.

Обґрунтовано підходи до формування професійних якостей особистості (світоглядні, моральні, естетичні, особистісні тощо), провідні компоненти становлення фахівця, здатного до продуктивної професійної діяльності: інтелектуальний (відображає рівень інтелектуального розвитку); комунікативний (відображає здатність встановлювати та розвивати міжособистісні зв'язки); операційно-технологічний (стимулює прояв практичної діяльності); мотиваційний (стимулює прояв особистості в

професійній діяльності).

Теоретично обґрунтована система орієнтації учнів на професійну діяльність з урахуванням пріоритетних напрямів регіонального ринку праці і розроблена модель підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання за технологічним напрямом. Структурними компонентами системи є: розвиток та формування якостей і цінностей старшокласників із врахуванням вікових особливостей, формування ключових компетентностей; вплив соціуму на профільну підготовку старшокласників до професійної діяльності: полікультурні та соціально-економічні умови середовища, соціальна суб'єкт-суб'єктна взаємодія та вплив; взаємозв'язок загальноосвітньої школи та міжшкільного навчально-виробничого комбінату у профільній підготовці старшокласників до професійної діяльності: організаційно-педагогічна структура; навчально-виховна діяльність; спрямування за об'єктом професійної діяльності. Профільно-технологічна підготовка старшокласників до професійної діяльності включає підсистеми: профорієнтаційну, профільно-центричну, допрофесійну і професійну підсистему регіонального ринку праці, а також методичну систему профільно-технологічної підготовки. У кожній із підсистем має місце проектувальний компонент поряд із технологічним.

Модель передбачає освітню, організаційну, дидактичну, професійну та особистісну складові, які визначають мету, наукове та організаційно-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі та міжшкільному навчально-виробничому комбінаті. Вона ґрунтується на методологічному визнанні пріоритетів особистісного розвитку учня, його потреб, мотивів, мети, здібностей, індивідуально-психологічних особливостей; особистісно орієнтована підготовка до професійної діяльності передбачає перебудову педагогічного процесу у напрямі його спрямованості на поетапне підвищення рівня компетентностей, визначає самоактуалізацію особистості і вмотивоване оволодіння знаннями, вміннями, навичками. Особистісно зорієнтована підготовка до професійної діяльності залежить від усвідомлення

учасниками освітнього процесу підвалин і витоків особистісно орієнтованої освіти (особистісно орієнтований і диференційований підходи), організації взаємодії в системі «учень-педагог» у процесі особистісно орієнтованого навчання, сприйняття та розуміння учнями педагога у процесі становлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії; впливу освітнього середовища та соціуму на становлення особистісно орієнтованої позиції тощо.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася в загальноосвітніх навчальних закладах: Боярському міжшкільному навчально-виробничому комбінаті, Боярській загальноосвітній школі I-III ступенів № 2, Тарасівській загальноосвітній школі I-III ступенів (Києво-Святошинський район, Київська область); Бориспільська спеціалізована школа I-III ступенів, Київська область, м. Бориспіль.

Результати експерименту. Завдання організаційно-аналітичного етапу дослідження – спрямування не лише на з'ясування стану, а й на виявлення передумов ефективності психологічної, технологічної і проєктувальної складових профільної підготовки старшокласників до професійної діяльності.

У ході констатувального експерименту використані методи усного опитування та виконання завдань з технологічних профілів: репродуктивних, частково-пошукових, продуктивних. У процесі педагогічної і психологічної діагностики зафіксовані такі результати констатувального експерименту: рівні знань, умінь і навичок роботи з навчально-виховним комплектом, який сприяє підготовці до свідомого професійного самовизначення, становили: високий у контрольних групах – 9,6%, високий у експериментальних групах – 9,9%; середній у контрольних групах – 65,5%, середній у експериментальних групах – 65,1%; низький у контрольних групах – 24,9%, низький у експериментальних групах – 25%. Більшість учнів не знає про комплект психодіагностичних методик, який сприяє творчому, а головне адекватному підходу до визначення професійної траєкторії. Зовсім немає психодіагностики старшокласників у процесі підготовки до професійної діяльності. З урахуванням кількісного і якісного аналізу результатів констатувального

експерименту визначили критерії, показники і рівні ефективності профільної підготовки старшокласників до професійної діяльності.

На другому – теоретико-експериментальному – етапі дослідження проводився формувальний експеримент. За даними кількісних і якісних результатів констатувального експерименту розроблялися і реалізувалися етапи формувального експерименту, які зумовлювалися методикою профільно-технологічної підготовки експериментальних груп старшокласників до професійної діяльності.

Проміжні та кінцеві рівні профільної підготовки учнів до професійної діяльності аналізувалися й оцінювалися шляхом кількісної і якісної обробки результатів на всіх етапах.

На третьому – узагальнювальному – етапі дослідження здійснювався аналіз, систематизація й узагальнення одержаних результатів під час впровадження методики підготовки учнів до професійної діяльності в умовах профільного навчання, проводилося теоретичне узагальнення, підбивалися підсумки.

Перевірено, що ці результати підпорядковуються нормальному закону розподілу випадкових чисел на всіх етапах підготовки до професійної діяльності.

Аналіз даних таблиці показує, що у контрольних і експериментальних групах після проведення констатувального зрізу високий, середній і низький рівень профільної підготовки до особистісно ціннісної професійної діяльності виявилися приблизно однаковими. Після апробації експериментальної методичної системи профільної підготовки старшокласників до професійної діяльності числові показники її високого рівня помітно поліпшилися у старшокласників експериментальних груп порівняно із групами контрольними.

У експериментальних групах профільна підготовка до особистісно ціннісної професійної діяльності на першому адаптивно-профорієнтаційному етапі високий рівень – 16,3% учнів, середній – 65,3%, низький рівень – 18,4%; допрофесійно-розвивальному етапі високий рівень мають 21,3% учнів,

середній 66,4%, низький рівень 12,3%; на професійно-продуктивному етапі високий рівень мають 25,3% учнів, середній – 64,9%, низький рівень – 9,8%; на проектувально-дослідницькому етапі високий рівень мають 31,2% учнів, середній – 62,6%, низький рівень – 6,2%.

Таблиця 1

Розподіл учнів контрольних і експериментальних груп за рівнями сформованості профільно-технологічної підготовки до професійної діяльності після проведення формувального і констатувального експериментів (у %)

Рівні профільної підготовки учнів контрольних і експериментальних груп	Етапи констатувального і формувального експериментів									
	Передекспериментальний зріз (констатувальний експеримент)		Адаптивно-профорієнтаційний етап (формувальний експеримент)		Допрофесійно-розвивальний етап (формувальний експеримент)		Професійно-продуктивний етап (формувальний експеримент)		Проектувально-дослідницький етап формувального експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	9,6	9,9	12,3	16,3	16,4	21,3	18,6	25,3	20,4	31,2
Середній	65,5	65,1	67	65,3	68,8	66,4	67,1	64,9	67,3	62,6
Низький	24,9	25	20,7	18,4	14,8	12,3	14,3	9,8	12,3	6,2

Якісний аналіз табличних даних високого рівня профільної підготовки старшокласників до професійної діяльності дає підстави вважати, що вона має не масовий, а індивідуальний характер і в цьому її особливість порівняно із загальноосвітньою підготовкою учнів.

Інша якісна характеристика ефективності профільної підготовки старшокласників до професійної діяльності полягає у необхідності її алгоритмізації: профорієнтація – допрофесійна діяльність – часткова професійна діяльність – проектувальна діяльність – діяльність з особистісних

ціннісних профілів технологічної підготовки.

Отже, підтверджено ефективність методики профільно-технологічної підготовки старшокласників. Для певної категорії старшокласників особистісно ціннісною є творча професійна діяльність, а відтак і творчий проектувально-дослідницький компонент профільної підготовки.

Висновок. Дослідженням з'ясовано, що матеріали, які стосуються профільно-технологічної підготовки цілком доступні для засвоєння учням. Окрему увагу слід приділити засвоєнню профільно-технологічній термінології.

Деякі позиції серед отриманих результатів, що не мають очевидного пояснення, потребують повторної перевірки й уточнення. Зокрема, соціально-професійна орієнтація.

Апробація результатів дослідження. Про хід і результати дослідження доповідалося на засіданнях вченої ради, звітних наукових конференціях Інституту педагогіки АПН України; семінарах завідувачів кабінетів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти; наукових конференціях. А саме: 13 – 14.02.2010р. м. Київ. Інститут проблем виховання НАПН України. Всеукраїнська науково-практична конференція: «Виховання особистості: погляд крізь духовність»; 23-25.05.2011р. м. Черкаси. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. IV Українсько-Польський форум: «Розвиток педагогічних наук в Україні і Польщі на початку XXI століття»; 29.09.2011р. м. Гайворон, Кіровоградська область. Всеукраїнська науково-практична конференція «Шляхи удосконалення трудового виховання та профільного навчання учнівської молоді в сучасних умовах роботи МНВК»; 24.11.2011р. м. Київ. Міністерство соціальної політики України. Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. V Всеукраїнська науково-практична конференція: «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення»; 22.03.2012р. м. Київ. Національний університет імені М.П.Драгоманова. II Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена пам'яті академіка

Д.О.Тхоржевського; 10-12.04.2012р. м. Київ. Національний університет імені М.П.Драгоманова. Науково-практична конференція студентів Інституту гуманітарно-технічної освіти тощо.

Ступінь впровадження та апробації результатів дослідження.
Матеріали до монографії та методичного посібника, статті з теми дослідження, виступи на науково-масових заходах.

Рекомендації щодо використання результатів роботи.
Результати дослідження можуть бути використані в системі загальної середньої освіти.

Галузь застосування. Педагогіка, психологія, соціологія, економіка, управління освітою.

Соціально-економічна ефективність науково-дослідної роботи полягає у забезпеченні процесу підготовки учнів до життя та праці, що впливає на гармонізацію суспільних відносин, а на етапах соціально-економічного розвитку сприяє зростанню валового внутрішнього продукту за рахунок поетапного формування продуктивних сил на етапах вікового розвитку.

РОЗДІЛ 2. ПІДТЕМА «ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЗА ТЕХНОЛОГІЧНИМ ПРОФІЛЕМ»

Виконавець: Н.Г. Левченко

Актуальність дослідження: Об'єктивний рівень допрофесійної підготовки майбутніх спеціалістів різного фаху визначається сформованістю їхніх професійних якостей, серед яких володіння базовими поняттями посідає особливе місце. Вирішення завдань фахової підготовки майбутніх кваліфікованих спеціалістів потребує розв'язання багатьох проблем, однією з яких є підготовка у відповідних соціокультурних умовах спеціалістів, які повинні забезпечувати ефективну діяльність усіх галузей господарства. Зростають вимоги до інтелектуальних, мовленнєвих, моральних якостей

спеціаліста. Потреба ефективної підготовки кваліфікованих фахівців різних напрямів діяльності актуалізує розробку науково-педагогічних теорій формування їх професійної мовленнєвої культури, зокрема, володіння базовою термінологією.

Основний етап становлення світогляду людини на думку багатьох психологів відбувається з моменту народження, під впливом виховання в сім'ї, навчання в школі, інших видів діяльності, якими дитина захоплюється. Фундамент світогляду людини закладається в школі під час вивчення основ наук. Систему знань, якою оволодіває учень у школі можна представити у вигляді таких структурних елементів: наукові факти, поняття, закони, теорії. Ці елементи знаходяться у тісному взаємозв'язку, тому між ними не можливо встановити чітко окреслені межі. Поняття відіграють провідну роль при засвоєнні системи наукових знань. Саме тому проблема формування понять є досить важливою у теорії і методиці профільного навчання.

Об'єктом дослідження є процес навчання у профільній школі .

Предметом дослідження є модель формування у старшокласників базових понять з технологічного профілю як одного з елементів освітнього середовища профільної школи.

Метою дослідження є розробка, обґрунтування і апробація моделі формування у старшокласників базових понять з технологічного профілю як одного з елементів освітнього середовища профільної школи.

Основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати наявність у профільній школі відповідного освітнього середовища, що є сприятливим для формування у старшокласників базових понять з технологічного профілю;
2. Обґрунтувати педагогічні умови формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання;
3. Розробити модель формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання;
4. Визначити показники, критерії і рівні сформованості у

старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання;

5. Експериментально перевірити ефективність моделі формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання.

Теоретичні засади дослідження: На сучасному етапі реформування освіти відбувається переорієнтація старшої школи у профільну, що сприяє формуванню особистості старшокласника у тому напрямі, в якому остання проявляє відповідні здібності, знання, вміння, а також створює умови для її професійного самовизначення. Пріоритетним завданням допрофесійної підготовки майбутніх спеціалістів є сформованість у них професійних якостей. Вимоги, що висуваються до підготовки кваліфікованих фахівців різних напрямів діяльності, на сучасному етапі оновлення всіх напрямів життєдіяльності суспільства сприяють оновленню науково-педагогічних теорій формування у них професійної мовленнєвої культури.

Отримані результати та їх наукова новизна:

Однією з умов формування особистості є формування у неї системи наукових поглядів, що спирається на знання термінології. Проведений констатувальний експеримент і здійснений після нього аналіз засвідчив, що незначна увага у профільній школі відводиться формуванню базових понять взагалі, і, зокрема з технологічного профілю. Проведене анкетування серед старшокласників, вчителів трудового навчання дає підстави стверджувати, що близько 17 % серед опитаних виявили достатні знання базових понять.

З-поміж сукупності зовнішніх об'єктивних умов, що сприяють формуванню освітнього середовища профільної школи виокремлено і обґрунтовано ті педагогічні умови, що підвищують рівень знань у старшокласників базових понять, зокрема, з технологічного профілю, а саме:

- 1) підбір доцільних методів і засобів формування базових понять;
- 2) організація активної пізнавальної діяльності старшокласників на кожному формувальному етапі;
- 3) використання понять у практичній діяльності;
- 4) організація самостійної роботи по оволодінню базовими

поняттями;

5) реалізація міжпредметних зв'язків.

Розроблено технологію організації навчальної діяльності учнів у профільній школі, що реалізується у запропонованій моделі формування у старшокласників базових понять за технологічним профілем навчання. Дана модель включає всі компоненти взаємодії вчителя і учня як учасників педагогічного процесу, які зорієнтовані на формування понятійно-термінологічного апарату учня. Вона побудована за дотримання педагогічних принципів, педагогічних умов, що висуваються до процесу формування понять, урахування особливостей організації навчального процесу у ЗНЗ та взаємодії внутрішнього і зовнішнього середовищ.

Розроблено рекомендації по підвищенню педагогічної майстерності вчителів, що сприяли підвищенню показників сформованості базових понять у старшокласників з технологічного профілю навчання. Ці показники були визначені на основі трьох критеріїв (когнітивного, мотиваційного, діяльнісного). Відповідно до показників відбувся розподіл знань старшокласників за рівнями (низький, середній, високий). Низький: частково відтворює незначну кількість базових понять з предмету; вимагає постійного контролю або допомоги, допускає помилки у вживанні базових понять; має уявлення про даний предмет або явище, що позначає те чи інше поняття, але розрізнення суттєвих ознак не відбувається; практично не використовує довідкову літературу під час виконання завдань проблемного характеру; не прагне поповнювати свій понятійно-термінологічний апарат; байдуже ставиться до вибору базових понять, будуючи відповідь на уроці; не виявляє інтересу до розробки завдань із використанням базових понять; практично не виконує завдання самостійної роботи, спрямованої на формування базових понять; не використовує знання базових понять у процесі виконання практичних робіт; не дотримується правильного формулювання визначень понять; не може узагальнити здобуті знання з базової термінології. Середній: відтворює значну кількість базових понять; виокремлює суттєві ознаки даного

поняття, але ще не розрізняє їх; не має власного розуміння поняття, але має чітке уявлення його образу; час від часу звертається до довідкової літератури у процесі виконання завдань проблемного характеру; прагне поповнювати власний понятійно-термінологічний апарат; добираючи базові поняття під час відповіді на уроці, допускає помилки, які самотужки виправляє; виявляє незначний інтерес до розробки завдань із використанням базових понять; виконує лише ті завдання самостійної роботи, які не вимагають значної затрати часу; недостатньо використовує знання базової термінології у процесі виконання практичних робіт; плутається при формулюванні визначень понять; намагається узагальнювати здобуті знання з базової термінології. Високий: вільно володіє поняттями, встановлює зв'язки між ними; постійно використовує довідкову літературу для розв'язання завдань проблемного характеру; регулярно поповнює власний понятійно-термінологічний апарат; грамотно добирає базові поняття при побудові відповіді на уроці; застосовує творчий підхід у розробці завдань із використанням базових понять; творчо підходить до виконання завдань самостійної роботи, що спрямовані на формування базових понять; постійно застосовує знання базової термінології у практичній діяльності; вільно оперує базовими поняттями; здатний до узагальнення здобутих знань з базової термінології, що полягають у розробці словника-довідника.

Апробація розробленої у ході дослідження моделі дає підстави стверджувати про зміну рівнів знань старшокласниками базових понять з технологічного профілю. Про це свідчить позитивна динаміка: у експериментальних групах кількість старшокласників з високим рівнем зросла на 7,4 %, з середнім – на 12,8 %, з низьким зменшилась на 20,1 %, а у контрольних групах з високим – на 2,4 %, середнім – на 7,1 %, а з низьким зменшилась на 9,5 %.

Ступінь впровадження та апробації результатів дослідження:

Матеріали до монографії та навчально-методичного посібника, статті та тези з теми дослідження, виступи на науково-масових заходах.

Рекомендації щодо використання результатів роботи.

Результати дослідження можуть бути використані учителями трудового навчання у старшій профільній школі, а також викладачами спеціальних дисциплін вищих педагогічних навчальних закладів, що готують майбутніх учителів трудового навчання, у процесі укладання типових навчальних програм у загальноосвітніх і вищих педагогічних навчальних закладах, написання підручників і посібників.

Галузь застосування:

Педагогіка, психологія, управління освітою.

Соціально-економічна ефективність науково-дослідної роботи полягає у ефективній підготовці старшокласників до майбутньої професійної діяльності.

РОЗДІЛ 3. ПІДТЕМА «ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ».

Виконавець: Ассанов М.О.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю диференціації навчання в умовах освітнього середовища профільної школи для раннього виявлення профілю особистості.

Розподіл праці, що існує в сучасному суспільстві, неухильне збільшення кількості професій підвищують важливість вивчення профільної диференціації в старшій школі.

Застосування контрольно-оцінювальних психолого-педагогічних методів має виражену гуманістичну спрямованість, оскільки сприяє вибору найбільш оптимальних шляхів профілізації діяльності, побудові особистісно-орієнтованого підходу до навчання старшокласників з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Серед основних проблеми диференціації навчання, які визначають практичну значущість дослідження можна визначити наступні:

- необхідність теоретичного обґрунтування та експериментального підтвердження доцільності педагогічної системи з формування профільної

диференціації підготовки старшокласників, що реалізує задачу формування професійної спрямованості молоді;

- виявлення та наукове обґрунтування змісту та форм профільної диференціації старшокласників як умови і компоненти структури готовності до здійснення майбутньої професійної діяльності;

- визначення сукупності педагогічних умов профільної диференціації: її моделювання на підставі системного підходу; конструювання та реалізація змісту довузівської підготовки із застосуванням контрольних-оцінювальних технологій; організація поліфункціональної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в даній системі;

- формулювання критеріїв процесу технологізації профільної диференціації старшокласників (концептуальність, системність, керованість) в умовах інформаційного суспільства.

Об'єктом дослідження є навчальний процес на ступені загальноосвітньої школи.

Предметом дослідження є профільна диференціація підготовки старшокласників до професійного навчання.

Метою дослідження є виявлення, теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності формування профільної диференціації підготовки старшокласників для професійного навчання.

Основні завдання дослідження:

1. Вивчити філософсько-методологічну, теоретичну літературу та практичний досвід з проблеми профільної диференціації підготовки старшокласників та визначитись в оптимальних теоретичних підходах до об'єкту дослідження.

2. Виявити та обґрунтувати педагогічні умови ефективної організації профільної диференціації підготовки старшокласників.

3. Сконструювати та дослідно-експериментальним шляхом апробувати у практичній діяльності узагальнюючу модель профільної

диференціації підготовки старшокласників.

4. Розробити програмно-методичне забезпечення процесу профільної диференціації підготовки учнів старших класів.

Загальна характеристика результатів дослідження.

Вирішенням проблеми модернізації середньої освітньої ланки є створення профільної школи та здійснення профільного навчання. Саме профільне навчання дає змогу диференціювати і індивідуалізувати процес навчання і, отже, виявляти здібності і схильності учнів, сприяти їхньому розвитку, поглиблювати знання в області діяльності, що цікавить школяра. Диференціація та індивідуалізація освіти не можлива без переходу системи загальної середньої освіти на вищий щабель: зі стану унітарності - до варіантності і різноманіттю форм, методів і засобів навчання.

Необхідність диференціації навчально-виховного процесу, поділу дітей на групи й об'єднання їх за якими-небудь схожими ознаками пояснюється специфічними цілями, які переслідує аналіз та облік індивідуальних особливостей учнів. У першу чергу слід зазначити, що необхідним є облік індивідуальних розходжень тих якостей учнів, від яких залежить результат навчання, оскільки найчастіше ці розходження можуть бути досить значними. Отже, специфічна навчальна мета диференціації - удосконалення знань, умінь і навичок учнів, сприяння реалізації навчальних програм, підвищення рівня знань, умінь і навичок кожного учня окремо. Розвиваюча мета - формування й розвиток логічного мислення, креативності й умінь навчальної праці учня. Крім того, поділ дітей на групи з урахуванням індивідуальних відмінностей створює передумови для розвитку інтересів і здібностей дитини. Зважаючи на це роль диференціації у шкільному навчанні важко переоцінити.

Отримані результати та їх наукова новизна:

Основними результатами здійсненого дослідження стало *обґрунтування* педагогічних умов ефективної організації профільної диференціації підготовки старшокласників, *розробка* та *апробація* узагальнюючої моделі диференціації підготовки старшокласників, *розробка* технології організації

навчальної діяльності учнів в умовах інформатизації освіти та програмно-методичного забезпечення процесу профільної диференціації підготовки учнів старших класів.

Ціль диференціації процесу навчання – забезпечити кожному учню умови для максимального розвитку його здібностей, нахилів, задоволення пізнавальних потреб і інтересів в процесі засвоєння їм змісту загальної освіти.

В розумінні диференціації виділяють три основних аспекти:

урахування індивідуальних особливостей учнів;

групування учнів на основі цих особливостей;

варіативність навчального процесу в групах.

У ході дослідження було з'ясовано, що педагог має визначити, знати, урахувати індивідуальні особливості своїх учнів, їхній фізичний розвиток, темперамент характер, волю, мислення, почуття, інтереси, щоб спираючись на позитивне, усувати негативні і їхній діяльності і поведінці. Тільки за цієї умови можливе виховання цілісної, гармонійно розвиненої індивідуальності та повноцінної особистості. Результати дослідження підтверджують необхідність застосування у навчальному процесі принципу індивідуалізації навчання та особливо індивідуального підходу до різних категорій учнів.

Основні рекомендації вчителю полягають у тому що успішне управління діяльністю навчальних груп, може бути лише за умови, якщо клас розбитий не більше ніж на 2-3 групи. Для такої диференціації потрібен один, але найбільш важливий критерій. Таким критерієм може бути рівень розвитку мислення або інтелекту. В багатьох методичних роботах питання індивідуалізації розв'язується в плані попередження помилок і засвоєння змісту. Цього недостатньо. Необхідно організувати індивідуальний підхід так, щоб він не просто забезпечував засвоєння знань, але й сприяв розвитку учнів. Ця думка точно сформульована О.О. Кирсановим: "... одна з принципових вимог до навчальної діяльності - не пристосування навчання до рівня підготовленості учня шляхом зниження об'єктивних труднощів, а систематичне, послідовне, цілеспрямоване розширення потенціальних можливостей до об'єктивних

вимог".

Загалом можна сказати, що для організації диференціації навчання в профільній школі та реалізації індивідуального підходу учителю та шкільному психологу необхідно таке: мати уяву про особливості розумової діяльності рівних груп учнів, про шляхи розвитку мислення, уміти оцінювати рівень розвитку учнів, уміти здійснювати допомогу різної міри, якщо учні натрапляють у складні ситуації, володіти формами організації індивідуального підходу з урахуванням необхідності розвитку мислення.

А для успішного проведення диференційованого навчання вчителю профільної школи необхідно:

- вивчити індивідуальні особливості та навчальні можливості учнів;
- визначити критерії об'єднання учнів у групи;
- використовувати й удосконалювати здібності і навички учнів у груповій та індивідуальній роботі;
- систематично й об'єктивно аналізувати роботу учнів;
- планувати діяльність учнів з формування в них навичок самостійної діяльності і вміння керувати власним навчальним процесом;
- відмовлятися від малоефективних прийомів організації навчання, замінюючи їх раціональнішими за даних умов;
- здійснювати постійний зворотний зв'язок на уроці;
- вміло використовувати засоби заохочення тощо.

Отже, диференціація навчання досягається шляхом забезпечення кожного учня навантаженням, відповідно з його індивідуальними можливостями, що практикується різними способами: диференційовані домашні завдання, необов'язкові завдання, додаткові індивідуальні завдання. Навчальний процес повинен не просто пристосовуватись, підбудовуватись під власний рівень знань і умінь учнів, змінюючи зміст і методи, а орієнтуватись на досягнення максимально важливих результатів кожним учнем і, що не менш важливе, на розвиток мислення, пізнавальних можливостей, інтересів.

Отже, організація диференційованого підходу до навчання є одним із складних питань, в якому пов'язані теоретичні, частіше не до кінця розв'язані питання, і практичні вимоги їх реалізації на конкретному предметі, в конкретних класах.

Ступінь впровадження та апробації результатів дослідження:

Матеріали до монографії та навчально-методичного посібника, статті з теми дослідження, виступи на науково-масових заходах.

Рекомендації щодо використання результатів роботи.

Результати дослідження можуть бути використані адміністрацією ЗНЗ, шкільними психологами, учителями різних профілів навчання у старшій школі, а також викладачами спеціальних дисциплін вищих педагогічних навчальних закладів, що готують майбутніх педагогів.

Галузь застосування:

Педагогіка, психологія, управління освітою.

Соціально-економічна ефективність науково-дослідної роботи полягає у ефективних підходах до організації навчально-виховного процесу в профільній школі, сприянні професійному самовизначенню та всебічному розвитку особистості учня.

РОЗДІЛ 4. ПІДТЕМА «МОДЕЛІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ СЕРЕДОВИЩ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА».

Виконавець: Доротюк В.І.

Актуальність дослідження обумовлена стрімкими змінами у сучасному суспільстві, зумовленими науково-технологічним розвитком та збільшенням інформаційних потоків, які вимагають постановки нових педагогічних питань, вирішення яких оптимізуватиме діяльність сучасного закладу освіти. Президент Національної Академії педагогічних наук В. Г. Кремень неодноразово наголошував, що на перший план функціонування системи виступає доцільне проектування моделі соціокультурного

середовища, в якому має функціонувати та розвиватися людина як суб'єкт діяльності. Такий підхід забезпечить умови реалізації принципу індивідуального підходу в освіті, дозволить кожній родині обрати для своєї дитини її навчальний заклад.

Створюючи для особистості сприятливе навчально-виховне середовище як підґрунтя формування індивідуальності, суспільство збагачується і зміцнюється, відкриває широку перспективу з метою свого розвитку. Зміна соціальної ситуації, суспільної свідомості, ціннісних орієнтацій зумовлює пошук нових підходів, пов'язаних не тільки з удосконаленням освіти з урахуванням попереднього досвіду, але й зі створенням нових моделей навчально-виховних середовищ профільних ЗНЗ.

Проблема дослідження середовища визначається вітчизняними і зарубіжними вченими як одна з найважливіших ключових педагогічних проблем. З вирішенням цієї проблеми пов'язується можливість його педагогізації, зміни з метою посилення виховного впливу на особистість, оскільки навчання розглядається як перший крок до перетворення середовища.

Об'єктом дослідження є навчально-виховне середовище профільної школи.

Предметом дослідження є моделювання освітніх середовищ ЗНЗ залежно від потреб та кінцевої мети.

Метою дослідження є визначення доцільних та ефективних моделей навчально-виховних середовищ профільної школи в умовах інформаційного суспільства.

Основні завдання дослідження:

- 1) Теоретично обґрунтувати та визначити існуючі педагогічні моделі навчально-виховних середовищ у профільних школах;
- 2) Розробити критерії оцінки ефективного функціонування моделей освітніх середовищ;
- 3) Експериментально перевірити доцільність використання моделей

освітніх середовищ з урахуванням спрямованості навчального закладу та впливу регіонального компоненту.

Загальна характеристика результатів дослідження.

Навчально-виховне середовище профільної школи – це спеціально організоване середовище, спрямоване на здобуття учнями певних знань, умінь та навичок, в якому цілі, зміст, методи і організаційні форми навчання є доступними для кожної дитини в межах обслуговування конкретного навчального закладу.

Теоретичними основами формування навчально-виховного середовища як фактору розвитку особистості учня профільної школи є розуміння навчально-виховного середовища як складної цілісної системи, що на засадах типологізації охоплює різні типи навчально-виховних середовищ – навчальне середовище, позаурочне і позашкільне середовище. За цих умов створення ефективної моделі навчально-виховного середовища розуміється як спосіб цілеспрямованої організації навчально-виховного процесу в кожному із типів навчально-виховних середовищ з метою позитивного впливу на розвиток особистості.

Ефективність розвитку особистості старшокласника у навчально-виховному середовищі підвищується на основі забезпечення готовності учасників навчально-виховного процесу до створення навчально-виховного середовища як фактору розвитку особистості школяра; посилення суб'єктності школяра у процесі різних видів діяльності шляхом налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між педагогом і учнем; урахування типологічної своєрідності середовища; діяльнісно-комунікативного наповнення навчально-виховних середовищ різних типів; цілеспрямованої організації просторово-предметного поля навчально-виховного середовища; встановлення закладами освіти соціально-педагогічного партнерства з усіма установами та організаціями зацікавленими у вихованні підростаючого покоління.

Отримані результати та їх наукова новизна.

В результаті проведеного дослідження було *проаналізовано* існуючі

підходи до формування освітнього середовища ЗНЗ, *теоретично обґрунтовано та визначено* існуючі педагогічні моделі навчально-виховних середовищ у профільних школах та науково-педагогічні підходи до їх створення, *розроблено* критерії оцінки ефективного функціонування моделей освітніх середовищ і методика діагностування рівня сформованості освітнього середовища профільних ЗНЗ, експериментально *перевірено* доцільність використання моделей освітніх середовищ з урахуванням спрямованості навчального закладу та впливу регіонального компоненту.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень та фахових джерел засвідчив недостатню розробленість проблеми моделювання навчально-виховних середовищ загальноосвітніх навчальних закладів в умовах стрімкого розвитку сучасного суспільства, глобалізаційних та інформатизаційних процесів. Автори визначають ефективне навчально-виховне середовище – як таке, в якому взаємодія всіх суб'єктів педагогічного процесу має своїм результатом їхнє духовне, інтелектуальне, моральне, естетичне, фізичне взаємозбагачення, сприяє розвитку творчого потенціалу, самореалізації особистості, формує готовність до особистісного самовдосконалення, забезпечує реалізацію співтворчості в межах гуманістичної парадигми.

В залежності від умов та кінцевої мети можна виділити різні типи моделей навчально-виховних середовищ і загальноосвітніх навчальних закладів та визначити їхню ефективність. Оскільки поняття «навчально-виховне середовище профільної школи» тісно пов'язане з типом та специфікою навчального закладу розглянемо сучасну класифікацію ЗНЗ. В.А. Ясвін виділяє п'ять освітніх (педагогічних) моделей загальноосвітніх навчальних закладів та тотожних з ними навчально-виховних середовищ: відбірково-поточна, постановочна, змішаних здібностей, інтегрована й інноваційна, а також п'ять організаційних (управлінських) моделей: сегментна, лінійна, колегіальна, матрична та модульна. Основне положення даного підходу полягає в необхідності взаємної відповідності певних освітніх та організаційних моделей. Таким чином, виділяється п'ять основних моделей

ЗНЗ, що представляють собою комбінації відповідних освітніх та організаційних моделей: відбірково-поточно-сегментна; лінійно-постановочна; змішано-колегіальна; інтегративно-матрична; інноваційно-модульна.

Перші три моделі характерні для шкіл, орієнтованих в основному на навчання учнів, при цьому недооцінюється значення виховної та профорієнтаційної роботи. Четверта модель забезпечує реальну інтеграцію у школі навчального, виховного та профорієнтаційного компонентів. Нарешті, п'ята модель характерна для шкіл, спрямованих на розвиток особистості учня, його професійне самовизначення та успішну соціалізацію.

Організаційно-освітня структура будь-якого навчального закладу являє собою унікальну конфігурацію, що містить елементи кількох (або навіть усіх) моделей у різних співвідношеннях.

Наряду з цим досить різноманітними можуть бути і моделі організації профільного навчання, найпоширенішими серед яких є:

1. Модель внутрішньошкільної профілізації — окремо взята школа може бути багатопрофільною (організувати на базі старшого ступеня кілька профілів).

2. Модель мережевої організації — ця модель реалізується за рахунок цілеспрямованого та організованого залучення освітніх ресурсів інших освітніх закладів. Вона може будуватись у двох варіантах:

– *перший* — це об'єднання кількох шкіл навколо найсильнішої, яка має достатній матеріальний і кадровий потенціал, котра для групи шкіл виконує роль «ресурсного центру». Кожна зі шкіл даної групи забезпечує в повному обсязі базові загальноосвітні предмети і ту частину профільного навчання, котру вона здатна реалізувати в межах своїх можливостей. Решту профільної підготовки бере на себе «ресурсний центр». На жаль, ця модель не є поширеною, бо більшість керівників намагаються створити умови для профільного навчання у своїх закладах освіти;

– *другий* — базується на кооперації з іншими освітніми закладами і

освітніми ресурсами — закладами додаткової, вищої, середньої та навчальної професійної освіти.

Зважаючи на багатовекторність підходів до моделювання навчально-виховного середовища загальноосвітньої школи, безперечно, найбільшої уваги заслуговують моделі спрямовані на всебічний розвиток особистості.

Показниками ефективної моделі навчально-виховного середовища є: включеність у сумісну діяльність; гармонійність усіх суб'єктів педагогічного процесу; довіра і висока вимогливість один до одного; інформованість суб'єктів педагогічного процесу про цілі і стан справ; позитивне ставлення до цілей сумісної діяльності; задоволеність приналежністю до колективу; позитивне ставлення до оцінки результатів діяльності; сприятливий психологічний мікроклімат; демократичний стиль управління; стан емоційної задоволеності як результату сумісної діяльності; достатня матеріально-технічна база та ін.

Створення моделі ефективного навчально-виховного середовища ґрунтується на принципах та ідеях етичної педагогіки, зокрема: природовідповідності й унікальності особистості; мотиваційної успішності, культуровідповідності та емоційної насиченості, екологічності й емпатійності взаємин та ін.

Отже, навчально-виховне середовище профільної школи повинно виступати виступає як збалансована система, створення й становлення якої передбачає залучення до цього процесу всіх учасників навчально-виховної діяльності.

Очікуваний вихід: Матеріали до монографії та навчально-методичного посібника, статті з теми дослідження, виступи на науково-масових заходах.

Рекомендації щодо використання результатів роботи.

Результати дослідження можуть бути використані управлінцями, учителями та психологами у старшій профільній школі.

Галузь застосування:

Педагогіка, психологія, управління освітою.

Соціально-економічна ефективність науково-дослідної роботи полягає у підвищенні ефективності підготовки старшокласників до професійного навчання та майбутньої професійної діяльності в умовах навчально-виховного середовища профільної школи.

РОЗДІЛ 5. ПІДТЕМА «ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАМІРІВ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ»

Виконавець: М. С. Коляновська М.С.

Підтема дослідження: Формування професійних намірів старшокласників профільної школи

Актуальність дослідження. Сучасна українська школа виконує шляхетну та відповідальну місію: виховання та формування особистості громадянина XXI століття, здатного жити і працювати у високотехнологічному багатоінформаційному суспільстві в нових економічних умовах. Призначення вчителів полягає в тому, щоб допомогти учням обрати той життєвий та професійний шлях, який дозволить їм інтегруватися в доросле життя та максимально реалізувати свої індивідуальні можливості. Адже сучасна нестабільна соціально-економічна ситуація, зростання безробіття, різка переорієнтація з одних провідних областей професійної діяльності на інші вимагають покращення підготовки професійнокомпетентних, мобільних і конкурентоспроможних фахівців, які б могли в короткий час оволодіти новими знаннями, уміннями та навичками, а в разі потреби, переорієнтувати свою професійну діяльність.

Дана проблема прямо пов'язана з необхідністю підвищення рівня професійної орієнтації і підготовки випускників до професійного самовизначення. Однією із можливостей щодо вирішення вищезазначеної задачі є використання художньо-трудової підготовки в навчально-виховному процесі та в позакласній роботі з метою формування професійних намірів учнів профільної школи.

Об'єктом дослідження є професійне самовизначення старшокласників.

Предметом дослідження є модель формування професійних намірів старшокласників профільної школи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше* на основі авторської програми “Створи свій шлях”, а також, використовуючи можливості художньо-трудової підготовки, запропоновано модель формування професійних намірів старшокласників, в якій задіяний увесь педагогічний колектив школи;

- *удосконалено* зміст та структуру поняття “професійний намір” та “формування професійних намірів”, педагогічні засоби ефективного формування професійних намірів старшокласників у процесі художньо-трудової підготовки відповідно до визначених у дослідженні критеріїв, показників та рівнів їх сформованості у старшокласників;

- *дістали подальшого розвитку* напрями формування професійних намірів старшокласників у процесі художньо-трудової підготовки.

Основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати та дослідити сучасний стан формування професійного становлення учнів для вирішення задач професійної орієнтації в старшій школі;

2. Визначити та обґрунтувати показники, критерії і рівні сформованості професійних намірів учнів старших класів;

3. Розробити модель формування професійних намірів старшокласників профільної школи;

4. Експериментально перевірити ефективність формування професійних намірів старшокласників профільної школи;

5. Розробити рекомендації щодо організації формування професійних намірів учнів старших класів профільної школи та їх професійного самовизначення.

Теоретичні засади дослідження: Головна проблема визначення пріоритетів освіти та її реформування, яка прямо пов'язана з відсутністю комплексної обґрунтованої системи наукових поглядів щодо здійснення

професійної орієнтації у школах в цілому, необхідністю підвищення її рівня та технологізації цього процесу, підготовки випускників шкіл до професійного самовизначення. Однією із можливостей розв'язання вищезазначеної задачі є використання найкращого передового досвіду освітніх педагогічних технологій навчання та виховання, укладення системи наукових поглядів концептуальних підходів у модель формування професійних намірів старшокласників в навчально-виховному процесі та в позакласній роботі профільної школи. Отримані статистичні результати дослідження висвітили шляхи удосконалення та реалізації профорієнтації в цілому.

Загальна характеристика результатів дослідження.

Відведення незначної уваги формуванню професійних намірів старшокласників профільної школи засвідчує аналіз педагогічного досвіду, фахових видань, навчальних програм, підручників, навчальних посібників, навчально-методичної літератури, що призводить до низького рівня самовизначення, помилок у виборі майбутньої професії та відповідного їй ВНЗ. Проведене анкетування серед учнів 9-11 класів дає підстави стверджувати, що близько 15-20 % серед опитаних мають високі показники на стадії обґрунтованих професійних намірів. Такі дані на 60-80 % нижче бажаних в умовах сучасного ринку праці.

Обґрунтовано педагогічні умови формування професійних намірів старшокласників профільної школи, а саме:

1. Підбір доцільних методів і засобів формування професійних намірів старшокласників;
2. Організація активної творчої пізнавально-дослідної та художньо-трудової діяльності старшокласників на кожному формувальному етапі;
3. Використання можливостей новітніх освітніх технологій (ігрові, проектні тощо);
4. Організація самостійної роботи з формування професійних намірів старшокласників в процесі навчально-виховної роботи;
5. Забезпечення підвищення ефективності взаємодії вчителів, батьків,

учнів;

6. Організація супроводу педагогічного колективу в процесі профорієнтаційної роботи;

7. Реалізація міжпредметних зв'язків.

Розроблено модель формування професійних намірів старшокласників профільної школи, що включає всі компоненти взаємодії вчителя, учня та його батьків як учасників педагогічного процесу, які зорієнтовані на формування професійної траєкторії учня, його творчого потенціалу та індивідуальності особистості. Вона побудована за дотримання педагогічних принципів, педагогічних умов, що висуваються до процесу професійної орієнтації, процесу самовизначення з урахуванням особливостей організації навчального процесу у ЗНЗ та взаємодії внутрішнього і зовнішнього середовищ. З'ясовано роль вчителя та педагогічного колективу ЗНЗ у формуванні професійних намірів старшокласників в умовах освітньо-інформаційного середовища.

Визначені педагогічні вимоги до запровадженої моделі у навчальний процес старшої профільної школи, а саме:

- органічне інтегрування традиційних і нетрадиційних форм і методів навчання та виховання зі змістом навчально-вихового процесу у ЗНЗ, а також організації позакласної й позашкільної роботи та поставленою перед школою метою – сприяти формуванню професійних намірів старшокласників;

- урахування індивідуальних здібностей і нахилів старшокласників, їх життєвого досвіду, рівня знань у процесі формування професійних намірів;

- творчого, особистіснозорієнтованого підходу вчителя, а також активного супроводу педагогічного колективу у сприянні процесу формування професійних намірів старшокласників, здійсненні ефективності творчої та інтелектуально-дослідної самостійної роботи учнів;

- взаємодії зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Професійний намір характеризується усвідомленням своїх потреб, цілей, завдань; позитивним відношенням до певного виду професійної діяльності й стійким прагненням одержати відповідну освіту; виражається в ухваленні

рішення про вибір певної професії; проявляється в цілеспрямованій пізнавальній, трудовій і практичній діяльності, що самовизначається. Основними ознаками професійного наміру є динамічність, усвідомленість, визначеність, дієвість, стійкість. Такі його характеристики, як: виражений інтерес до певної сфери діяльності; бажання особистості вибрати професію або спеціальність у відповідній сфері діяльності; готовність до пізнання сутності й змісту праці обраної професії; прагнення й уміння визначити шлях професійного становлення визначають наступні їх структурні компоненти: регуляторно-вольовий, пізнавальний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-практичний. Зрозуміло, що формування професійних намірів старшокласників – це комплексний та багатогранний процес, що здійснюється в складних соціально-економічних умовах розвитку сучасного суспільства. На всіх етапах (початковому, процесуальному, результативному) такого процесу формуються конкретні стадії професійних намірів: стадія передроздумів та стадія безрезультатних роздумів (низький рівень професійних намірів), стадія різнотипних намірів та стадія однотипних намірів (середній рівень професійних намірів); стадія конкретних, але необґрунтованих намірів або невизначених туманних планів та стадія обґрунтованих професійних намірів (високий рівень професійних намірів). За результатами дослідно-експериментальної роботи підтверджено, що підготовка старшокласників до вибору майбутньої професії є процесом керованим і ефективність його підвищується в результаті включення школярів до спеціально організованої навчально-трудої діяльності. На підвищення рівня формування професійних намірів впливає забезпечення учнів інформаційною основою для прийняття свідомого рішення (знання світу професій та знання власних індивідуальних особливостей), адекватна самооцінка та схильність до самоаналізу, які забезпечуються адекватним змістом та різними видами, формами, методами профорієнтаційної роботи.

Позитивна динаміка у експериментальних групах свідчить про зміну рівнів професійних намірів старшокласників профільної школи: з високим

рівнем зросла на 50,6 %, з середнім зменшилась – на 40,12 %, з низьким зменшилась на 6,2 %, а у контрольних групах з високим збільшилась на 34,4 %, середнім зменшилась на 25,4 %, а з низьким зменшилась на 8,0 %. Дані показники підтверджують достовірність апробованої моделі та мають велике практичне значення для педагогічної науки.

Розроблена та впроваджена методика діагностування ефективності профорієнтації учнів в умовах освітньо-інформаційного середовища старшої школи, а також методичні рекомендації для всього педагогічного колективу школи, які здійснюють підготовку з основ вибору професії, сприяли підвищенню рівня сформованих професійних намірів учнів профільної школи, що свідчить про ефективність запропонованої профорієнтаційної моделі за допомогою використання можливостей інтеграції новітніх технологій навчання та виховання, а також художньо-трудової підготовки у навчально-виховній діяльності профільної школи в умовах глобальної інформатизації освіти та суспільства в цілому.

Результати теоретичного й експериментального етапів дослідження використано у процесі розроблення змісту **монографії** "Формування освітнього середовища профільної школи" та **методичного посібника** «Організаційно-педагогічні засади формування інформаційного простору профільної школи».

Експериментальна база дослідження: Хмельницька середня спеціалізована ЗОШ I-III ступенів №27, Хмельницька середня ЗОШ I-III ступенів №24 та Масівецька ЗОШ I–II ступенів Хмельницького району, а також дитяча дизайн-студія та коледж при Мистецькому інституті художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі в місті Києві та Київська середня ЗОШ №128.

Апробація результатів дослідження. Про хід і результати дослідження доповідалося на міжнародній науково-практичній конференції “Якість технологій – якість життя” (Судак, 2010); всеукраїнських науково-практичних конференціях: “Актуальні проблеми розвитку особистості в системі

дошкільної та загальної середньої освіти» (Вінниця, 2010), «Освітній округ: знахідки, проблеми, перспективи» (Хмельницький, 2010), «Вирішення проблем технологічної освіти» (Київ, 2010), «Шляхи удосконалення трудового виховання та профільного навчання учнівської молоді в сучасних умовах роботи міжшкільних навчально-виробничих комбінатів» (Гайворон, 2011), а також фестивалі практичної психології та тренінгових програм «Альфа-фест 2011» (Конча-Заспа, 2011), засіданнях кафедри педагогіки та психології Хмельницького національного університету, звітних наукових конференціях Інституту педагогіки НАПН України «Зміст і технології шкільної освіти» (Київ, 2010, 2011, 2012), засіданнях лабораторії профільного навчання та профконсультацій Інституту педагогіки НАПН України (Київ, 2010, 2011, 2012), на науково-методичних семінарах та круглих столах СЗШ №128, м. Київ, СЗШ №27, ЗОШ № 24, ліцей №17, м. Хмельницький та Масівецька ЗОШ (Хмельницька область), на міських та обласних серпневих конференціях (Хмельницький, 2010, 2011, 2012), на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та Вінницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, перед управлінцями і педагогами навчальних закладів системи загальної середньої освіти Управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації та Управління освіти і науки Хмельницької міської державної адміністрації.

РОЗДІЛ 6. ПІДТЕМА «ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ».

Виконавець: Кохан О.В.

Актуальність дослідження. Освітнє середовище профільної школи – це сукупність об’єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об’єктів, необхідних для успішного функціонування навчального закладу. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні.

Складовими моделі освітнього середовища ЗНЗ мають виступати такі компоненти:

- інформаційний – взаємодія школяра з засобами утворення, збереження та відтворення інформації (ІТ);

- змістовно-методичний компонент: концепції навчального закладу, навчальні плани, програми навчання та виховання, підручники, посібники та ін.;

- комунікаційно-організаційний компонент (особливості суб'єктів освітнього середовища: характеристики учнів, педагогів, батьків, установки, стереотипи; комунікаційна сфера – стиль спілкування і викладання, просторова і соціальна щільність середовища суб'єктів освіти, ступінь скупченості; організаційні умови – наявність творчих груп педагогів, ініціативні групи батьків, форми і методи організації навчально-виховного процесу (участь у дослідницькій роботі, дидактичні ігри, екскурсія і т.д.; учнівські співтовариства, участь у проектах, діяльність органів шкільного самоврядування та ін.).

Судячи із сьогоднішніх темпів розвитку новітніх інформаційних технологій процес інформатизації освіти навряд чи можна назвати зворотнім, тому основним завданням має стати підготовка компетентного спеціаліста – освітянина, який бачить школу носієм об'єктивної, сучасної і достовірної інформації.

Це підтверджують результати проведеного анкетування:

(Кількість опитаних – 74 вчителів).

1. Як Ви вважаєте, чи може сучасна школа забезпечити якісну освіту без використання електронних засобів навчання.

А) Так, може – 12,2%

Б) Частково – 36,5%

В) Ні, не може – 51,4%

2. Чи згодні Ви з тим, що вчитель має володіти інформаційними та комунікативними технологіями і використовувати їх у навчанні.

- А) Так, повністю погоджуюсь – 89,2%
- Б) Не можу сказати напевно – 1,4%
- В) Ні, це не обов'язково – 6,8%
- Г) Ваш варіант – 2,7%

3. Чи вистачає Вам знань та досвіду для успішного використання електронних засобів на уроках та позакласній діяльності.

- А) Так, цілком – 17,6%
- Б) Недостатньо знань та досвіду – 73%
- В) Такий досвід та знання відсутні – 9,5%

4. Чи потребуєте Ви науково-методичної підтримки у питаннях реалізації навчального процесу з використанням інформаційних технологій.

- А) Так – 91,8%
- Б) Ні – 8,2%

5. Чи можливо забезпечити індивідуальний підхід до учня у стандартних за кількістю учнів класах (25-40 чоловік).

- А) Так, цілком – 8,1%
- Б) Не знаю – 1,4%
- В) Ні, можна забезпечити тільки у мало комплектних групах – 79,7%
- Г) Ваш варіант – 10,8%

6. Яка роль інформаційних технологій у реалізації профільного навчання?

- А) Провідна – 54,1%
- Б) Другорядна, основними є традиційні навчальні засоби – 31,1%
- В) Інформаційні технології не сприяють забезпеченню особистісно орієнтованого навчання – 5,4%.

Беручи до уваги актуальність інформаційного компоненту варто наголосити на ролі складової, яка визначає інформаційне середовище ЗНЗ.

Інформаційне середовище (*Information environment*) - сукупність технічних і програмних засобів зберігання, обробки і передачі інформації, а також політичні, економічні і культурні умови реалізації процесів інформатизації.

Інформаційна інфраструктура профільної школи дозволяє переглянути нові підходи до навчально-виховного процесу та управління навчальним закладом.

Удосконалена система освіти на базі використання ресурсного потенціалу інформаційного поля допоможе вирішити інформаційно-методичні та педагогічні завдання, а саме:

Інформаційно-методичні завдання:

- інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу;
- формування інформаційного простору та організація трансляції інноваційного досвіду в ньому;
- забезпечення оперативного доступу суб'єктів сфери освіти до навчальної та науково-методичної інформації.

Педагогічні завдання:

- удосконалення курсів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів;
- інформаційне забезпечення – підтримка навчальних програм з освітніх напрямів;
- побудова розвиваючого творчого середовища для розкриття потенціалу дитячої обдарованості.

Об'єктом дослідження є навчально-виховний процес у профільній школі.

Предметом дослідження є інформаційна складова навчально-виховного середовища профільної школи.

Метою дослідження є визначення педагогічних можливостей інформаційної складової навчально-виховного середовища профільної школи.

Основні завдання дослідження:

- 1) Визначити умови та принципи використання ресурсу інформаційного середовища для реалізації навчально-виховного процесу у профільній школі;
- 2) Проаналізувати роль інформаційної складової у формуванні освітнього середовища профільної школи;
- 3) Розробити рекомендації щодо використання інформаційних ресурсів

для забезпечення індивідуалізації навчально-виховного процесу та побудови професійної траєкторії.

Загальна характеристика результатів дослідження.

Інформаційні технології – це перш за все особливий механізм розвитку освітньої системи. Сучасна система освіти – це система діяльності, що склалася з часом.

Важливим в цій системі є - методична, педагогічна, науково-дослідницька, проектна діяльність.

Однією з пріоритетних методичних задач вважаю розробку інформаційної моделі супроводження педагога, інформаційної моделі інтеграції педагогічного досвіду.

Шкільна система завжди була й буде великою експериментальною лабораторією. Адже шкільні програми й підручники – це тільки основа, а реально складну освітню роботу з учнями ведуть педагоги, методом проб и помилок, обмінюючись досвідом та таке інше. Вони постійно вдосконалюють свою майстерність, накопичують досвід.

Отримані результати та їх наукова новизна.

В результаті проведеної НДР за підтемою «Педагогічні засади інформаційного освітнього середовища профільної школи» було *визначено* умови та принципи використання ресурсу інформаційного середовища для реалізації навчально-виховного процесу у профільній школі, *проаналізовано* роль інформаційної складової у формуванні освітнього середовища профільної школи, *розроблено* рекомендації щодо використання інформаційних ресурсів для забезпечення індивідуалізації навчально-виховного процесу та побудови професійної траєкторії та *досліджено* умови ефективного впровадження профорієнтаційної траєкторії школа-ВУЗ-робота. *Створено* та *апробовано* комп'ютерний освітньо-інформаційний портал для формування зовнішнього освітнього середовища профільних шкіл, посилання на інформаційний ресурс - <http://www.rozumniki.ua/ua/view-articles/rubric-stati.htm> ;

Інформаційна інфраструктура профільної школи має формуватися

залежно від особливостей навчально-виховного та управлінського аспектів змісту та організації освіти. У розбудові профільної школи слід опиратися на потенціал інформаційного середовища, яке дозволить оптимізувати навчання та забезпечити функціональність всіх організаційно-змістових ланок.

Розглянуті нами методи застосування інформаційних технологій у навчально-виховному процесі профільних шкіл переконливо демонструють їх можливості.

Інтегрування в педагогічну практику таких засобів як мультимедійні інтерактивні підручники, WEB-технології, технології гіпертексту, мультимедіа дозволяють:

- організовувати різного роду сумісні дослідницькі роботи учнів, вчителів з різних профільних шкіл;
- формуванню в школярів комунікативних навичок, культури спілкування, коротко та чітко формулювати особисті думки;
- створити справжнє інформаційне середовище;
- організовувати консультації та методичні конференції;
- створення сайтів учбово-методичних лабораторій;
- демонструвати власні проекти та доробки;
- проводити тестування;
- відтворювати віртуальні лабораторні роботи.

Потрібно зауважити, що природнішим, з різних міркувань, необхідно починати систематичне вивчення інформаційних технологій в профільній школі якомога раніше. Це дало б змогу учням вже досить свідомо й ефективно використовувати набуті знання при вивченні різних навчальних предметів.

Широкий розвиток інформаційних технологій та їх проникнення у всі сфери життя потребує підготовки достатньої кількості кваліфікованих кадрів.

Як показує практика, майже відсутня навчально-методична література для вчителів, навчальні посібники для учнів профільних шкіл і навіть студентів педагогічних вузів, які б хоч якоюсь мірою розкривали напрями і можливості використання інформаційних технологій при вивченні різних

предметів в профільній школі і педагогічному вузі.

Успішне вирішення даної задачі пов'язане з наданням підтримки з боку держави, яка повинна бути спрямована на удосконалення та структурну зміну системи освіти та підготовки спеціалістів, забезпечення сучасного матеріально-технічного оснащення учбового процесу.

Інформаційно-комунікаційний простір можна організовувати розумно.

Ступінь впровадження та апробації результатів дослідження:

Матеріали до монографії та навчально-методичного посібника, статті з теми дослідження, виступи на науково-масових заходах.

Рекомендації щодо використання результатів роботи.

Результати дослідження можуть бути використані методистами, адміністрацією та вчителями профільних шкіл, а також викладачами спеціальних дисциплін вищих педагогічних навчальних закладів, що готують майбутніх учителів інформатики.

Галузь застосування:

Педагогіка, психологія, інформатика, управління освітою.

Соціально-економічна ефективність науково-дослідної роботи полягає у доцільному використанні потенціалу інформаційних технологій для формування інформаційного компоненту освітнього середовища профільної школи.

РОЗДІЛ 7. ПІДТЕМА «СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ З МЕТОЮ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ».

Виконавець: Рогоза В.В.

Актуальність дослідження. Вирішення проблеми профільного навчання неможливе без опори на певні показники (індикатори), що встановлюють зв'язок між вибраним профілем і комплексом об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Суб'єктивні чинники мають безпосереднє відношення до особи учня,

комплексу різних якостей, що виявляються як на психофізичному, так і на соціально-психологічному рівнях. Сюди можна віднести: характерні конституціональні особливості, тип темпераменту, функціональна асиметрія півкуль головного мозку, переважання образно-емоційного або конкретно-логічного мислення, спрямованість локусу контролю (екстернальність-інтернальність), що визначає характер процесу соціалізації підлітка і тенденцію до певних соціальних ролей; орієнтацію на певну соціальну сферу діяльності з схильністю до розумової або фізичної праці, а також об'єктів діяльності (виробничо-технологічної, соціально-гуманітарної, природно-математичної, художньо-естетичної та інших).

В даний час інноваційна діяльність багатьох освітніх установ спирається на використання комп'ютерної технології, зокрема тестування. Формування профільних класів на основі комп'ютерного тестування багато в чому полегшує відпрацювання особистісно орієнтованого підходу в роботі вчителя. Актуальності набуває створення комплексного тесту, який є по ступені однорідності завдань багаторозмірним, має декілька шкал, які дозволяють оцінити різноманітні характеристики особистості і включають завдання, що відрізняються як по характеру, так і за змістом. Аналіз існуючого інструментарію вказує на фрагментарний характер профорієнтаційних висновків, які профконсультант отримує в результаті комп'ютерної діагностики. Сучасна профдіагностика - це напрям досліджень, пов'язаний з використанням засобів обчислювальної техніки при проведенні профорієнтаційного обстеження, інтерпретації й аналізі його результатів, а також розробкою і застосуванням комп'ютерних тестів.

Основною метою цього напряму є створення профдіагностичного інструментарію, зокрема комп'ютерних профдіагностичних методик, а також розробка принципово нового вигляду експериментів і методів роботи з експериментально-психологічною інформацією. Таким чином, дослідження у області комп'ютерної діагностики професійної направленості особистості орієнтовані на рішення практичних задач, а саме, на забезпечення педагогів та

психологів якісними діагностичними інструментами, що створюються на базі нових інформаційних технологій. Отже, розвиток психодіагностики стає можливим тільки за рахунок використання інформаційних технологій.

Об'єктом дослідження є процес професійного самовизначення старшокласників в умовах профільної школи.

Предметом дослідження є використання сучасних методів та технологій для профільної та професійної діагностики старшокласників.

Метою дослідження є визначити вимоги до створення та використання новітніх методів вивчення школяра з метою профорієнтації.

Основні завдання дослідження:

- 1) Проаналізувати можливість використання інформаційних технологій для вирішення задач профільної та професійної орієнтації в старшій школі;
- 2) Експериментально перевірити ефективність використання новітніх методів та підходів до професійної орієнтації старшокласників;
- 3) Розробити рекомендації щодо використання автоматизованих систем у роботі вчителя та психолога профільної школи для забезпечення формування профільних класів та професійного самовизначення старшокласників.

Загальна характеристика результатів дослідження.

Використання тестових та профорієнтаційних методик – це один із найбільш оптимальних шляхів діагностики схильностей та спеціальних здібностей учнів, які стають запорукою подальшого успішного виконання певної професійної діяльності. За умов профілізації школи та посилення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками тестові методики набувають особливого значення і передбачають осмислений підхід до їх використання.

Використання психодіагностичних процедур з метою виявлення профільної та професійної спрямованості особистості, її індивідуальних психофізіологічних показників повинно стати обов'язковою складовою навчально-виховного процесу у середніх загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах. Крім того, використання тестів

повинно стати прерогативою роботи не тільки психолога, а і будь-якого вчителя – предметника, не кажучи вже про профорієнтаційну роботу, яку має проводити класний керівник з підшефним колективом.

Отримані результати та їх наукова новизна.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у *аналізі* можливості використання інформаційних технологій для вирішення задач профільної та професійної орієнтації в старшій школі, *розробці* рекомендацій по підвищенню педагогічної майстерності та інформаційної компетентності вчителів у різних типах профільних ЗНЗ та рекомендацій щодо використання автоматизованих систем у роботі вчителя та психолога профільної школи для забезпечення формування профільних класів та професійного самовизначення старшокласників, *експериментальній перевірці* ефективності використання новітніх методів та підходів до професійної орієнтації старшокласників і діагностуванні ефективності навчання та профорієнтації учнів в умовах освітньо-інформаційного середовища старшої школи.

Нині більшість шкіл розглядають проблему професійного визначення школяра в основному у площині формування профільних класів. Беручи до уваги цей факт слід зазначити, що процесу комплектації профільних класів має приділятися достатня увага з огляду на можливі наслідки від необ'єктивної оцінки професійних нахилів та здібностей школяра.

Сьогодні ставить особливі вимоги до процесу особистісного та профорієнтаційного діагностування. Вони полягають у створенні єдиного, оптимального підходу до комплектації батарей тестів, їхнього використання, формування висновку та профорієнтаційних рекомендацій. Психологічна діагностика має бути спрямована на співставлення особистісної картини опитуваного з вимогами, які ставить перед ним майбутня професія. Для досягнення поставлених цілей необхідним є створення узагальненої автоматизованої діагностичної системи з методично вивіреною та експериментально перевіреною наповненням. Комп'ютерний варіант банку тестових методик з налаштовуваними параметрами діагностики (залежно від

мети) вирішить існуючі проблеми пов'язані з обробкою та інтерпретацією результатів, значно пришвидшить та оптимізує процес діагностики.

Діагностичні профорієнтаційні заходи мають носити комплексний підхід, тобто включати різноманітні форми роботи, які б у свою чергу забезпечували формування найбільш цілісної картини особистісних та психічних показників людини.

Використання єдиної автоматизованої системи з індивідуальної діагностики, профільної та професійної орієнтації, стане запорукою переходу на якісно новий, Європейський рівень вирішення кадрових питань, адекватної реакції на соціальне замовлення та сприятиме формуванню ринку праці в Україні.

У результаті виконання НДР створено та апробовано автоматизовану систему «Профконсультант» для діагностування психофізіологічних показників, профільної та професійної спрямованості учнів профільних ЗНЗ

Автоматизована система являє собою добірку комп'ютерних тестових методик, серед яких:

- Тест визначення рівня інтелекту за Амтхауером;
- Тест визначення спрямованості особистості за Бассом;
- Тест визначення профільної та професійної орієнтації за Голандом;
- Тест визначення типу нервової системи (Теппінг-тест);
- Тест визначення рівня шкільної тривожності за Філіпсом;
- Диференціально-діагностичний опитувальник Клімова;
- Тест визначення акцентуацій характеру за Шмішеком.

В результаті експериментальної роботи було протестовані учні 9-х та 10-х класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва. Загальна кількість учнів, які прийняли участь у дослідженні – 164 чоловіки.

За результатами тестування сформовано рекомендації щодо формування профільних класів та організації подальшої профорієнтаційної роботи.

Технічний паспорт АС «Профконсультант»

1. ЗМІСТ	2
2. ВСТУП	3
3. ПРО ПРОГРАМУ	4
3.1. ОСНОВНІ ФІНКЦІЇ	4
3.2. “ГАРЯЧІ” КЛАВІШИ	4
4. ВИДИ КОРИСТУВАЧІВ ПРОГРАМИ	5
4.1. ІНСТРУКЦІЯ ПО СТВОРЕННЮ КОРИСТУВАЧА	5
4.2. ІНСТРУКЦІЯ З РЕДАГУВАННЯ ДАНИХ КОРИСТУВАЧА	6
4.3. ІНСТРУКЦІЯ КОРИСТУВАННЯ ПРОГРАМОЮ ДЛЯ КОРИСТУВАЧА "КЛІЄНТ"	6
4.4. ІНСТРУКЦІЯ КОРИСТУВАННЯ ПРОГРАМОЮ ДЛЯ КОРИСТУВАЧА "ПРОФКОНСУЛЬТАНТ"	6
5. ТЕСТУВАННЯ	7
5.1. "ОСОБИСТІСНИЙ ТЕСТ"	7
5.2. ТЕСТ "ПРОФІЛЬ ІНТЕЛЕКТУ"	7
5.3. ТЕСТ "РАЦІОНАЛЬНІСТЬ МИСЛЕННЯ"	8
5.4. ТЕСТ "ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ"	8
5.5. ТЕСТ "СТІЙКІСТЬ ДО ТРИВАЛИХ НАВАНТАЖЕНЬ"	9
5.6. ТЕСТ "СТІЙКІСТЬ ДО ІНТЕНСИВНИХ НАВАНТАЖЕНЬ"	10
5.7. ТЕСТ "АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ"	11
5.8. ІНСТРУКЦІЯ ПО ТЕСТУВАННЮ	11
6. ПЕРЕГЛЯД ЗВІТІВ	12
6.1. ВІКНО – “РЕЗУЛЬТАТИ ТЕСТУВАННЯ”	12

6.2. ВІКНО – “ПЕРЕГЛЯД ЗВІТІВ”.	12
6.3. ІНСТРУКЦІЯ З ПЕРЕГЛЯДУ ЗВІТІВ	13
7. АЛГОРИТМ КОРИСТУВАННЯ ПРОГРАМОЮ	14
ТЕСТ "СТІЙКІСТЬ ДО ТРИВАЛИХ НАВАНТАЖЕНЬ"	14
ТЕСТ "СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ"	15

Ступінь впровадження та апробації результатів дослідження:

Матеріали до монографії та навчально-методичного посібника, статті з теми дослідження, виступи на науково-масових заходах.

Рекомендації щодо використання результатів роботи.

Результати дослідження можуть бути використані управлінцями, учителями та психологами загальноосвітніх навчальних закладів.

Галузь застосування:

Педагогіка, психологія, управління освітою.

Соціально-економічна ефективність науково-дослідної роботи полягає у забезпеченні профільної та професійної орієнтації старшокласників засобами новітніх інформаційних технологій, оптимізація роботи шкільного психолога.

РОЗДІЛ 8. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ В УМОВАХ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Виконавець: В.І.Туташинський

Актуальність дослідження. Зміни на ринку праці, а також у стратегії розвитку, змісті та структурі освіти України закономірно впливають на умови професійної орієнтації молоді.

Ринок праці потребує конкурентоспроможних, ефективно працюючих, професійно мобільних кадрів у економічно активних галузях виробництва, але більшість випускників загальноосвітніх навчальних закладів України недостатньо підготовлені до професійного самовизначення. Професійна

спрямованість учнів загальноосвітніх шкіл не відповідає потребам соціально-економічного розвитку. У результаті цього суспільство, економіка держави і особистість, яка не може реалізувати свій трудовий потенціал, зазнають збитків. Забезпечити готовність учнів до професійного самовизначення, оптимізувати суспільні потреби та інтереси особистості, підвищити її конкурентоспроможність на ринку праці покликана професійна орієнтація.

Спрямування учнів щодо майбутньої професійної діяльності є одним із основних завдань допрофільної підготовки і профільного навчання, що набувають значення найважливіших змістовних і структурних перетворень в системі загальної середньої освіти.

Допрофільна підготовка і профільне навчання в загальноосвітніх навчальних закладах повинні сприяти розвитку інтересів і здібностей учнів, підвищенню мотивації учіння та вибору старшокласниками майбутньої професії. Однак, незважаючи на вагомий доробок з цієї проблеми, теоретичні засади професійної орієнтації учнів у процесі допрофільної підготовки і профільного навчання залишаються не розкритими.

Не визначено закономірності професійної орієнтації учнів. Не вирішено суперечності між: потребами ринку праці та професійною спрямованістю випускників шкіл; необхідністю вибору старшокласниками профілю навчання і майбутньої професії та відсутністю належних для цього організаційно-педагогічних умов; новим змістом Державного стандарту загальної середньої освіти та недостатнім організаційним і навчально-методичним забезпеченням професійно-орієнтаційної роботи у процесі допрофільної підготовки і профільного навчання.

Актуальність і соціально-економічне значення проблеми, недостатній рівень розробленості її педагогічною наукою, наявність суперечностей, що стосуються теорії навчання зумовили вибір теми дослідження.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування, розробка і експериментальна перевірка організаційно-педагогічних засад професійної орієнтації учнів у процесі допрофільної підготовки та профільного навчання.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **задачі дослідження**:

1. Проаналізувати стан проблеми у теорії і практиці;
2. Теоретично обґрунтувати і визначити організаційно-педагогічні засади професійної орієнтації учнів у процесі допрофільної підготовки і профільного навчання;
3. Розробити та експериментально перевірити модель професійної орієнтації учнів у процесі допрофільної підготовки і профільного навчання.

Об'єкт дослідження – процес професійної орієнтації учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні засади професійної орієнтації учнів у процесі допрофільної підготовки і профільного навчання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в удосконаленні нормативно-правових актів з професійної орієнтації молоді; змісту професійної орієнтації з освітньої галузі «Технології», підручниках і навчально-методичних посібниках із трудового навчання, а також використанні у загальноосвітніх навчальних закладах України експериментальної моделі професійної орієнтації учнів у процесі профільного навчання з технологій.

Отримані результати та їх наукова новизна:

– вперше теоретично обґрунтовано і апробовано мережеву модель професійної орієнтації учнів у процесі профільного навчання з технологій, яка уможлиблює вибір учнями того навчального закладу, що відповідає їх професійній спрямованості та зближує загальноосвітнє середовище з професійним; розкрито сукупність організаційно-педагогічних умов, які сприяють поєднанню педагогічного процесу з іншими чинниками професійної орієнтації учнів у процесі допрофільної підготовки і профільного навчання; визначено як процесуальні, так і результативні критерії ефективності професійної орієнтації учнів; з урахуванням особливостей організації профільного навчання старшокласників здійснено цілісний аналіз формування системи професійної орієнтації та доведено необхідність відновлення в її

структурі професійного добору; сформульовано закономірності професійної орієнтації (залежність професійної орієнтації від розвитку засобів виробництва, технологій і стану соціально-економічного розвитку суспільства; детермінація професійного самовизначення особистості її провідною діяльністю та освітнім середовищем; залежність рівня готовності до професійного самовизначення від розвитку мотиваційної сфери особистості, здібностей, психофізіологічних особливостей людини і стану її здоров'я, потреб ринку праці та/або соціального замовлення); обґрунтовано тенденції, що змінюються, але проявляються в професійній орієнтації старшокласників (зростання невідповідності професійної спрямованості випускників загальноосвітніх навчальних закладів потребам ринку праці, зорієнтованість старшокласників не на вибір професії, а на підготовку для вступу до вищого навчального закладу і здобуття вищої освіти); доведено існування стійкої тенденції домінуючого впливу сім'ї на вибір майбутньої професії учнями; сформульовано поняття «педагогічна технологія професійної орієнтації учнів» та розкрито її структуру;

- удосконалено методику професійної орієнтації учнів у процесі профільного навчання з технологій, а також уточнено поняття «готовність учнів до професійного самовизначення»;

- подальшого розвитку набули концептуальні та нормативні положення з професійної орієнтації учнів у частині профільної орієнтації й професійного добору, а також форми професійної орієнтації учнів старших класів у процесі профільного навчання з технологій (міжшкільні факультативи, спецкурси профільного спрямування з технологій, професійні проби в умовах виробництва та підприємницької діяльності).

Ступінь впровадження та апробації результатів дослідження:

матеріали до колективної монографії та посібника, статті з теми дослідження, виступи на науково-практичних конференціях та інших заходах.

Галузь застосування: педагогіка, психологія, управління освітою.

Результати дослідження можуть бути використані вчителями трудового

навчання, практичними психологами, соціальними педагогами, керівниками загальноосвітніх навчальних закладів, відділів і управлінь освіти, а також у системі післядипломної педагогічної освіти.

Соціально-економічна ефективність науково-дослідної роботи за даною проблемою полягає в підвищенні рівня готовності учнів до професійного самовизначення та запобіганні учнями помилок при виборі професії.

РОЗДІЛ 9. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Виконавець: В.П.Чудакова

Мета - виявити та дослідити внутрішні та зовнішні умови формування освітнього середовища у профільній школі; розробити, науково обґрунтувати, експериментально перевірити та впровадити у практику роботи освітніх закладів комплексну систему науково-методичного забезпечення формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи

Об'єкт дослідження. готовність педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи

Предмет дослідження підтеми - формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи

Завдання дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати вітчизняний і зарубіжний досвід досліджуваної проблеми в теорії і практиці.
2. Розробити науково-методичне забезпечення готовності педагогів до діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи.
3. Розробити, експериментально перевірити та впровадити у практику роботи освітніх закладів різних типів методику організації і проведення технології формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах профільної школи.

4. Визначити інтегральні та специфічні ознаки і компоненти готовності членів педагогічного колективу до інноваційної діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи.

5. Визначити психолого - організаційні умови, чинники, і механізми які забезпечують готовність педагогів до інноваційної діяльності в ЗНЗ, зокрема в умовах освітнього середовища профільної школи.

Результати дослідження:

Теоретично обґрунтовано та визначено: організаційно-психологічні умови, чинники, і механізми які впливають на сформованість у педагогів готовності до діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи.

Проаналізовано: стан організаційно-інноваційного середовища профільної школи, і стан сформованості у педагогів готовності до інноваційної діяльності, та до діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи.

Розроблено: комплексну систему науково-методичного забезпечення готовності педагогів до діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи:

- психолого-педагогічний діагностичний інструментарій та інтерактивні розвивально-корекційні методи для оцінювання і корекції стану організаційно-інноваційного середовища школи й готовності педагогів (управлінців, психолого-педагогічних кадрів) до інноваційної діяльності;

- програмний і навчально-методичний супровід освітніх навчальних модулів семінарів – тренінгів;

- підготовка управлінських і психолого-педагогічних кадрів до формування психологічної готовності педагогів до діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи;

- підготовка психолого-педагогічних кадрів до подолання учнями дезадаптації в умовах виникнення труднощів і стресів, пов'язаних із спілкуванням у новому колективі в умовах освітнього середовища профільної школи.

Проведено експериментальну перевірку: комплексної системи науково-методичного забезпечення готовності педагогів до діяльності в умовах освітнього середовища профільної школи: діагностичний інструментарій, інтерактивні розвивально-корекційні методи та програмний, навчально-методичний супровід освітніх навчальних модулів семінарів – тренінгів; методики організації і проведення технології формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах профільної школи.

Галузь застосування: педагогіка, психологія, управління освітою.

Соціально-економічна ефективність науково-дослідної роботи за даною проблемою полягає в підвищенні результативності роботи ЗНЗ.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано стан освітнього середовища профільної школи. Проведеним теоретичним аналізом наукових джерел та освітньої практики з проблеми дослідження виявлено основні суперечності профільної школи між: вимогами Державного стандарту і відсутністю концептуального програмного і навчально-методичного забезпечення за основними типами професій: людина-людина, людина-природа, людина-техніка, людина-художній образ, людина-знакова система; соціальним замовленням щодо профілів підготовки старшокласників для місцевого ринку праці і недостатнім рівнем сформованості у них готовності до професійної діяльності; обсягом інформації в умовах швидкозмінних технологій і реальними організаційно-методичними умовами її опанування та використання; рівнем розвитку інфраструктури ЗНЗ і необхідністю індивідуалізації й активізації навчально-виховного процесу в умовах особистісно орієнтованої парадигми освіти.

Виявлено причини, що гальмують підготовку старшокласників до профільної діяльності: а) невідповідність мотивів визначеній меті, низький загальний рівень мотивації навчання в основній і старшій школі; б) домінування не професійних, а утилітарних мотивів; в) незадовільна організація навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, обумовлена традиціями, інертністю; г) низький коефіцієнт задоволеності у процесі підготовки до професійної діяльності, негативне ставлення до майбутньої професії. Осмислення суперечностей дало змогу розробити та конкретизувати сутність, структуру та зміст ефективної підготовки, а також методичні основи, які забезпечують проектний підхід до профільної підготовки учнів.

Концептуальною основою дослідження проблеми профільної підготовки старшокласників до професійної діяльності визначена свідомо предметно-перетворювальна діяльність, якою забезпечується формування ключових компетентностей старшокласників необхідних для регіонального ринку праці: підприємницька і здоров'язберігаюча, загальнокультурна і громадянська, а

також комунікативно-інформаційна і продуктивної творчої діяльності (проектувальна).

Профільна підготовка є також процесом визрівання домінуючих профілів здібностей старшокласників у педагогічно доцільних умовах, спрямованих на визнання пріоритетів особистісного розвитку, їхніх інтересів, мотивів, мети, схильностей, здібностей, запитів, потреб. Профільними здібностями, необхідними для проектування регіонального ринку праці є: техніко-технологічні, соціально-культурні, абстрактно-пізнавальні. Профільна підготовка, якою активізуються домінуючі профілі здібностей відповідно їм типу професій, забезпечує формування високого знаннєвого рівня й трансформацію його в площину практичного застосування та набуття на цій основі індивідуальних компетентностей (включаючи професійну – досконале оволодіння інструментарієм, засобами і продуктивними технологіями реалізації функціональних обов'язків) у процесі побудови життєвої та професійної траєкторії.

2. З'ясовано теоретичні засади створення моделі формування освітнього середовища профільної школи. Модель спрямована на підготовку старшокласників до профільної діяльності з урахуванням стану регіонального ринку праці і регламентується: цілями, які стоять перед педагогічною системою; змістом, який відповідає поставленим завданням; засобами діяльності; наявними умовами (кадрове та матеріально-технічне забезпечення); рівнем підготовки старшокласників до суб'єкт-суб'єктної взаємодії тощо. Вона передбачає: використання у закладах системи загальної середньої освіти навчальних дисциплін, які розвивають домінуючі здібності старшокласників; використання особистісно орієнтованих технологій підготовки старшокласників в умовах регіонального середовища (проблемне навчання, модульне навчання тощо); поетапне формування у старшокласників готовності до професійної діяльності в умовах профільного навчання; безперервний і цілеспрямований процес розвитку креативності старшокласників. Теоретичних знань і інтелектуальних умінь, сформованих у

профільній школі, навіть глибоких і системних за своїм змістом, недостатньо для ефективної підготовки старшокласників до професійної діяльності. Необхідною умовою є також вироблення умінь і навичок застосування здобутих знань у дослідницькій, навчально-виробничій і практичній діяльності, характерною ознакою якої є особистісна і соціальна її значущість. Особистісне значення профільної підготовки підсилюється проектувальною діяльністю старшокласників з основ дизайну, а соціальне значення усвідомлюється в результаті виготовлення старшокласниками продукції з особистісно значущих профілів технологій.

3. Теоретично обґрунтована модель орієнтації учнів на професійну діяльність з урахуванням пріоритетних напрямів регіонального ринку праці. Структурними компонентами системи є: розвиток та формування якостей і цінностей старшокласників із врахуванням вікових особливостей, формування ключових компетентностей; вплив соціуму на профільну підготовку старшокласників до професійної діяльності: полікультурні та соціально-економічні умови середовища, соціальна суб'єкт-суб'єктна взаємодія та вплив; взаємозв'язок загальноосвітньої школи та міжшкільного навчально-виробничого комбінату у профільній підготовці старшокласників до професійної діяльності: організаційно-педагогічна структура; навчально-виховна діяльність; спрямування за об'єктом професійної діяльності.

Модель орієнтації учнів на професійну діяльність передбачає освітню, організаційну, дидактичну, професійну та особистісну складові, які визначають мету, наукове та організаційно-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі та міжшкільному навчально-виробничому комбінаті. Система ґрунтується на методологічному визнанні пріоритетів особистісного розвитку учня, його потреб, мотивів, мети, здібностей, індивідуально-психологічних особливостей; особистісно орієнтована підготовка до професійної діяльності передбачає перебудову педагогічного процесу у напрямі його спрямованості на поетапне підвищення рівня компетентностей, визначає самоактуалізацію особистості і вмотивоване

оволодіння знаннями, вміннями, навичками. Особистісно зорієнтована підготовка до профільної діяльності залежить від усвідомлення учасниками освітнього процесу підвалин і витоків особистісно орієнтованої освіти (особистісно орієнтований і диференційований підходи), організації взаємодії в системі «учень-педагог» у процесі особистісно орієнтованого навчання, сприйняття та розуміння учнями педагога у процесі становлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії; впливу освітнього середовища та соціуму на становлення особистісно орієнтованої позиції тощо.

4. Розроблено методикау профільної підготовки старшокласників. Методика включає компоненти: мету, зміст, організаційні форми взаємодій, сукупність способів, прийомів і засобів, особливості професійного середовища, оцінювання якості профільної підготовки старшокласників.

5. Здійснено дослідно-експериментальну перевірку ефективності процесу формування освітнього середовища профільної школи. Ефективність методики перевірялася з урахуванням критеріїв, показників, рівнів профільної підготовки старшокласників. До критеріїв профільної підготовки віднесено: когнітивний (знаннєвий), операційно-технологічний (діяльнісний), мотиваційний (емоційний).

Методична формування освітнього середовища реалізується послідовно: на констатувально-експериментальному, адаптивно-профільному, допрофільно-розвивальному, профільно-продуктивному, експериментальному етапах. На кожному з етапів визначається динаміка у рівнях профільної підготовки старшокласників. Фіксуються показники загальних психолого-педагогічних знань, умінь і навичок (високий, середній, низький); рівень методичних і діагностичних знань, умінь і навичок. Кількісний і якісний аналіз показників дав змогу сформулювати висновки: вагомі показники високого рівня профільної підготовки учнів експериментальних груп досягнуті завдяки сформованості у них когнітивного (знаннєвий), операційно-технологічного (діяльнісний), мотиваційного (емоційний) компонентів готовності, зумовленою ефективною профорієнтацією і проектним підходом до розробки

змісту підготовки старшокласників до профільної діяльності; незначні показники високого рівня сформованості контрольних груп пояснюється відсутністю проектного підходу до розробки змісту підготовки старшокласників до профільної діяльності; низьким рівнем підготовленості вчителів старших класів, відсутністю теоретичних і методичних основ профільної підготовки старшокласників.

6. Узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи і забезпечено їх впровадження у мережу загальноосвітніх навчальних закладів. Вони є теоретичною основою для практичних рекомендацій профільним науково-методичним комісіям Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, а також для обґрунтування програмно-цільових рішень у галузі неперервної професійної освіти. Отже, якісною характеристикою результативності дослідження є розробка теоретичних основ для прийняття науково обґрунтованих нормативних документів з проблеми формування освітнього середовища профільної школи.

Результативністю експериментального дослідження підтверджено, що профільна підготовка старшокласників зумовлюється: системним підходом до відбору теоретичної основи і розробки методики профільного навчання; профорієнтацією старшокласників, включаючи завершальний етап - соціально-професійну адаптацію учнів до регіонального ринку праці; широким впровадженням у практику старшої школи навчально-методичного комплексу з профільно-технологічного навчання.

НДР не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів дослідження даної проблеми. Подальшого вивчення заслуговує обґрунтування інших методів та засобів підготовки старшокласників до профільної діяльності, дослідження шляхів розвитку й методики формування компетентностей в умовах системи загальної середньої освіти. Актуальною лишається наукова розробка методичних основ основної і профільної школи.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розроблену на основі дослідження методико формування освітнього середовища профільної школи можна використовувати у: навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів на профільному рівні; післядипломній педагогічній освіти вчителів, методистів, практичних психологів, управлінців, навчання студентів; процесі розроблення змісту освіти, методичних рекомендацій для допрофільної підготовки та профільного навчання.

Подальшого розроблення потребує соціально-професійна орієнтація учнів в умовах профільного навчання.

ПУБЛІКАЦІЇ

наукових співробітників лабораторії профільного навчання та профконсультацій (задекларованих в індивідуальному плані за 2010-2012рр.):

Монографія

Ассанов М.О., Доротюк В.І., Коляновська М.С., Кохан О.В., Левченко Н.Г., Піддячий М.І., Рогоза В.В., Туташинський В.І. та ін. Формування освітнього середовища профільної школи: [колективна монографія] / за ред. М.І.Піддячого. – Рукопис, 2012. – 288 с.

Методичний посібник

Ассанов М.О., Доротюк В.І., Коляновська М.С., Кохан О.В., Левченко Н.Г., Піддячий М.І., Рогоза В.В., Туташинський В.І. та ін. Організаційно-педагогічні засади формування інформаційного простору профільної школи: [колективний методичний посібник] / за ред. М.І.Піддячого. – Рукопис, 2012. – 192 с.

Статті

1. *Ассанов М.О.* Довузівська підготовка як стан становлення соціальної зрілості старшокласників / М.О. Ассанов // Проблеми сучасного підручника: Зб. Наук. праць / Інституту педагогіки НАПН України. – К.:Педагогічна думка, 2010. – Вип.10. – С. 627-634.

2. *Ассанов М.О.* Диференціація навчання в умовах інформаційного середовища // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – Ч. 1. – 340 с. – С. 14-22.

3. *Ассанов М.О.* Диференціація навчання в умовах профільної школи // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2011 рік: інформаційне видання. – К.: Інститут педагогіки , 2012. – 376с. – С. 350-352.

4. *Ассанов М.О.* Психолого-педагогічні засади диференціації навчання

в профільній школі / М.О. Ассанов // Анотовані результати науково-дослідницької роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2010 рік: наукове видання. – К. : Інститут педагогіки, 2011. – 312 с. – С. 293 – 294.

5. *Ассанов М.О.* Сучасні технічні рішення для організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах / М.О. Ассанов // Інноваційна освітня діяльність: регіональні аспекти: тези Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 квітня 2011 р., м. Біла Церква) / за науковою редакцією В.В. Олійника, Н.І. Клокар, Л.М. Карамушки, В.В. Лапінського. – Біла Церква, 2011. – 240 с.

6. *Васьківський Микола.* Взаємозв'язок трудової підготовки та професійної орієнтації в умовах профільного навчання [Текст] / Микола Васьківський // Дидактика: теорія і практика. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Фундаменталізація змісту освіти як соціально-педагогічна проблема» : зб. наук. праць / [вступ. ст., ред. Г. О. Васьківської; упоряд. С. В. Косянчука]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – 264 с. – С. 32–35.

7. *Доротюк В.І.* Шляхи становлення та модернізації профільного навчання на сучасному етапі / В.І. Доротюк // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2011 рік: інформаційне видання. – К.: Інститут педагогіки, 2012. – 376с. – С. 344-345.

8. *Доротюк В.І.* Вихідні положення побудови системи профінформаційної та профконсультаційної роботи зі старшокласниками / В. І. Доротюк // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2012. – С. 406-412.

9. *Доротюк В.І.* Існуючі педагогічні моделі і форми організації профільних загальноосвітніх навчальних закладів / В.І. Доротюк // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2010 рік: наукове видання. – К.: Інститут педагогіки, 2011. – 312с. – С. 290-292.

10. *Доротюк В.І.* Організація професійної орієнтації учнівської молоді. Історія та сучасність / В.І. Доротюк Рогоза // Проблеми сучасного підручника /

Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2010. – Вип.10. – 783 с. – С. 605-612.

11. *Доротюк В.І.* Профконсультація в умовах освітнього середовища профільної / В. І. Доротюк // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2011. – Вип.11. – 800 с. – С. 280-288.

12. *Доротюк В.І.* Психолого-педагогічні аспекти професійної орієнтації старшокласників / В. І. Доротюк // Науково-методичний журнал «Шкільному психологу. У для роботи» спецвипуск всеукраїнського фахового видання (видавничої групи ОСНОВА) № 11(23), за результатами Науково-практичної конференції "Сучасна модель роботи психологічної служби міста в системі дитина-родина". м. Одеса від 4 червня 2010р. – 38с. – С. 14-23.

13. *Карп С.І.* Понятійно-термінологічні основи формування готовності ліцеїстів до свідомого вибору майбутньої професії / С.І. Карп // Проблеми сучасного підручника: Зб. Наук. праць / Інституту педагогіки НАПН України. – К.:Педагогічна думка, 2010. – Вип.10. – С. 620-627.

14. *Коляновська М.С.* Методика визначення професійних намірів старшокласників профільної школи / М. С. Коляновська // Збірник наук. пр. за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Якість технологій – якість життя» / Українська Інженерно-педагогічна Академія. – Харків, 2011. – 240 с. – С. 127-131.

15. *Коляновська М.С.* Про необхідність створення електронного підручника з формування професійних намірів старшокласників / М. С. Коляновська // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2010. – 783 с. – С. 142-151.

16. *Коляновська М.С.* Ігрові технології в процесі формування професійних намірів старшокласників / М. С. Коляновська // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Актуальні проблеми педагогічної науки». –Миколаїв, 2012. – 120с. – С.88-92.

17. *Коляновська М.С.* Методики визначення професійного напрямку та супровід професійної траєкторії учнів профільної школи / М. С. Коляновська // Педагогіка і психологія в контексті гуманізації освіти: зб. наук. пр. за

матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Хм., 2011. – С. 103-120.

18. *Коляновська М.С.* Модель освітнього середовища профільної школи / М. С. Коляновська // Науково-методичний журнал для працівників профтехосвіти всіх рівнів «Профтехосвіта». – Київ, 2011. – 96с. – С.13-18.

19. *Коляновська М.С.* Система наукових поглядів формування професійних намірів старшокласників / М. С. Коляновська // Збірка тез 2-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Якість технологій – якість життя» /Українська Інженерно-педагогічна Академія. – Харків, 2010. – 136 с. – С. 81-85.

20. *Коляновська М.С.* Система рекомендацій з практичного втілення освітянам і науковцям щодо формування професійних намірів старшокласників / М. С. Коляновська // Всеукраїнський інформаційно-методичний часопис «Сучасна школа України». – Київ, 2012. – 92с. – С.28-33.

21. *Кохан О.В.* Вектор тринадцятий: від використання засобів навчання вчорашнього дня до ефективного використання ІКТ в школі / О.В. Кохан, В.Г. Редько // Біла книга(Сили змін та вектори руху до нової освіти України), упорядник – Віктор Громовий, м. Київ: Міжнародний благодійний фонд "Україна –3000", 2010. – 56с.

22. *Кохан О.В.* Використання глобальних інформаційних ресурсів для реалізації навчально-виховного процесу в профільній школі / О.В. Кохан // Анотовані результати науково-дослідницької роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2010 рік:наукове видання. – К. : Інститут педагогіки, 2011. – 312 с. – С. 292 – 293.

23. *Кохан О.В.* Побудова освітнього середовища профільної школи на основі інформаційних технологій / О.В. Кохан // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий, 2012. – Ч. 1. – 340 с. – С. 353-360.

24. *Левченко Н. Г.* Інтерактивні технології у процесі формування в

старшокласників базових понять з технологічного профілю/ Н.Г. Левченко // Матеріали всеукр. науково-методичної конференції «Психолого-педагогічні засади діяльності вчителя: історія, теорія, практика» (8,9 листопада 2012 р., Херсон). – Херсон, 2012 – С. 55 – 61.

25. *Левченко Н. Г.* Методичні прийоми використання підручника «Кулінарія. 11 клас» під час формування у старшокласників відповідних базових понять [Текст] / Н. Г. Левченко // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – 784 с. – С. 491–496.

26. *Левченко Н. Г.* Формування у старшокласників базових понять з технологічного профілю / Н.Г. Левченко // Матеріали всеукр. педагог. читань. 27 березня 2012 р. Ян Амос Коменський – великий педагог минулого (до 420-річчя від дня народження). – Херсон, 2012. – С. 45 – 48.

27. *Левченко Н. Г.* Формування у старшокласників фахових понять у процесі профільного технологічного навчання / Н.Г. Левченко // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2011 рік: інформаційне видання. – К.: Інститут педагогіки, 2012. – С. 345 – 347.

28. *М. В. Васьківський.* Особливості диференціації й індивідуалізації навчання в основній школі в умовах добору і реалізації змісту підручника «Технології» [Текст] / М. В. Васьківський // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – 784 с. – С. 311–319.

29. *Піддячий М. І.* Історія та перспективи професійної орієнтації молоді / М. І. Піддячий // Актуальные проблемы профессиональной ориентации та профессионального обучения населения: материалы V Международной научно-практической конференции (24 ноября 2011 г. Киев): в 2 ч. – Ч. 2. – К.: ИПК ГСЗУ, 2011. – 296 с.– С. 234-244.

30. *Піддячий М. І.* Компетентнісний підхід до створення підручників для старшої профільної школи / М. І. Піддячий // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2012.– С. 80-89.

31. *Піддячий М. І.* Розвиток суспільства і закономірності визначення змісту освіти / М. І. Піддячий // Анотовані результати науково-дослідницької роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2010 рік: інформаційне видання. – К.: Пед. думка, 2011. – С. 289-290.

32. *Піддячий М. І.* Соціально-професійна орієнтація учнів як напрям у підручникотворенні / М. І. Піддячий // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2011. – Вип.11. – С. 80-89.

33. *Піддячий М. І.* Теоретичні засади профінформаційної роботи зі старшокласниками / М. І. Піддячий // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2010. – Вип.10. – С. 599–605.

34. *Піддячий М. І.* Теоретичні засади трудового виховання старшокласників / М.І.Піддячий // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. / Інститут проблем виховання НАПН України. – К., 2010. – Вип. 14, кн. 2. – С. 274–282.

35. *Піддячий М.І.* «Орієнтири шкільної освіти»/ М. І. Піддячий // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Випуск 9 / Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. – 268. – С 181-186.

36. *Піддячий М.І.* Соціально-професійна орієнтація учнів у Росії. // Молодь і ринок. № 5 (88). / Щомісячний науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич, 2012. – 173с. – С.19-23.

37. *Піддячий М.І.* Стратегія соціально-професійної орієнтації учнів / М. І. Піддячий // Анотовані результати науково-дослідницької роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2011 рік: інформаційне видання. – К.: Пед. думка, 2012. – С. 342-344.

38. *Піддячий М.І.* Сутність профільного навчання старшокласників / М. І. Піддячий // Анотовані результати науково-дослідницької роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2009 рік: інформаційне видання. – К.: Пед. думка, 2010. – С. 272-273.

39. *Піддячий М.І.* Тенденції розвитку суспільства і їх впливи на

соціально-професійну орієнтацію учнів / М. І. Піддячий // Науковий часопис / Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – К. Видавництво НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012.– С. 184-191.

40. *Піддячий М.І.* Теоретичні засади соціально-професійної адаптації учнів / М. І. Піддячий // Педагогічний альманах / Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти». – Херсон, 2012.– С. 10-15.

41. *Рогоза В.В.* Використання сучасних методів психодіагностики для профорієнтаційної роботи в школі / В.В. Рогоза // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2011. – Вип.11. – 800 с. – С. 269-276.

42. *Рогоза В.В.* Електронні засоби навчального призначення: класифікація та особливості використання/ В.В. Рогоза // Інноваційна освітня діяльність: регіональні аспекти: тези Міжнародної науково-практичної конференції (14-15 квітня 2011 р., м. Біла Церква) / за науковою редакцією В.В. Олійника, Н.І. Клокар, Л.М. Карамушки, В.В. Лапінського. – Біла Церква, 2011. – 240 с. –С.112-118.

43. *Рогоза В.В.* Концептуальні та методичні засади профорієнтаційної роботи в школі / В. В. Рогоза // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2011 рік: інформаційне видання. – К.: Інститут педагогіки, 2012. – 376с. – С. 347-348.

44. *Рогоза В.В.* Особливості профорієнтації в умовах освітнього середовища профільної школи / В. В. Рогоза // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2012. – С. 431-437.

45. *Рогоза В.В.* Психологічні передумови формування готовності до професійного самовизначення учнів старшої школи / В.В. Рогоза // Науково-методичний журнал «Шкільному психологу. У для роботи» спецвипуск всеукраїнського фахового видання (видавничої групи ОСНОВА) № 11(23), за результатами Науково-практичної конференції ”Сучасна модель роботи психологічної служби міста в системі дитина-родина”. м. Одеса від 4 червня

2010р. – 38с. – С. 9-14.

46. *Рогоза В.В.* Психолого-педагогічні засади професійного самовизначення особистості / В.В. Рогоза // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К., 2010. – Вип.10. – 783 с. – С. 612-620.

47. *Рогоза В.В.* Сучасні методи вивчення особистості учнів старшої школи з метою профорієнтації / В.В. Рогоза // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2010 рік: наукове видання. – К.: Інститут педагогіки, 2011. – 312с. – С.295-296.

48. *Трушкова Н.Л.* Передумови професійного самовизначення учнів старшої школи / Н.Л. Трушкова, О.Г. Доротюк // Проблеми сучасного підручника: Зб. Наук. праць / Інституту педагогіки НАПН України. – К.: Педагогічна думка, 2010. – Вип.10. – С. 634-641.

49. *Трушкова Н.Л.* Передумови професійного самовизначення учнів старшої школи / Н.Л. Трушкова, О.Г. Доротюк // Проблеми сучасного підручника: Зб. Наук. праць / Інституту педагогіки НАПН України. – К.: Педагогічна думка, 2010. – Вип.10. – С. 634-641.

50. *Туташинський В. І.* Нормативно-правова база та організаційні умови професійної орієнтації учнів / В. І. Туташинський // Молодь і ринок. – 2012. – № 11. – С. 83–87.

51. *Туташинський В. І.* Організаційно-педагогічні основи професійної орієнтації учнів в умовах профільного навчання [Електронний ресурс] / В. І. Туташинський // Народна освіта. – 2012. – № 16. – Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vipusku/16>. Заголовок з екрана. (0.5 др. арк.).

52. *Туташинський В. І.* Концептуальні засади професійної орієнтації учнів / В. І. Туташинський // НАУКОВИЙ ЧАСОПИС Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Вип. 31 : зб. наук. пр. / за ред. М. С. Корця – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 281–286.

53. *Туташинський В. І.* Організаційно-педагогічні умови професійної орієнтації учнів у процесі профільного навчання з технологій / В. І.

Туташинський // Теоретико-методичні аспекти професійної і технологічної освіти: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 4–5 жовт. 2012 р. – Полтава, 2012. – С. 134–139.

54. *Чудакова В.П.* Науково-методичне забезпечення формування готовності педагогів до інноваційної діяльності в умовах впровадження ноосферної освіти в Україні / В.П. Чудакова // Теорія та практика ноосферної освіти в Україні. Методичний посібник у двох книгах. За редакцією Г.В. Курмишева і Т.В. Олійник. Книга 2. – Харків, 2011. – 306 с. – С.20-41.

55. *Чудакова В.П.* Технологія формування готовності до інноваційної діяльності педагогів профільної школи / В.П. Чудакова // «Організаційно-педагогічні умови формування технологічної культури учасників навчально-виховного процесу». науково-методичний посібник. – К.: Вид-во Національний університет ім. М.П. Драгоманова, 2010.-146с. –С.57-67.

56. *Чудакова В.П.* Технологія формування готовності педагогів до інноваційної діяльності як чинник забезпечення якості освітнього середовища профільної школи / В.П. Чудакова // «Шкільному психологу усе для роботи». Науково-методичний журнал №11 (23) листопад 2010р. – 40с. -С. 34-38.